

Aden Trade Union Congress 1956-1959:

Fra Arbeiderrettigheter til Nasjonalfrigjøring

Universitet i Bergen

Høsten 2010

Anton Omar Aarag

Forord

Da jeg begynte på masterstudiet mitt høsten 2008, var jeg i usikker på hva jeg skulle skrive om. Jeg tok kontakt med veilederen min Anne K. Bang for å høre om hun hadde noen gode forslag. Etter en liten diskusjon kom vi frem til at borgerkrigen mellom Nord- og Sør-Jemen i 1994 var et spennende tema. Anne påpekte at lite var gjort for å studere konflikten og jeg tenkte at litt krig kunne være spennende.

Som historikere flest tenkte jeg at jeg måtte lese litt om krigens bakgrunn før jeg kunne begynne å jobbe med tema. Jeg satte meg til rette med historiebøker hentet fra biblioteket og leste i vei. Lenge før jeg kom til borgerkrigen i 1994 oppdaget jeg fagorganisasjonen *Aden Trade Union congress*. Jo mer jeg leste om ATUC, jo mer fikk jeg lyst til å skrive om organisasjonen. Resten er som kjent en masteroppgave.

Jeg vil gjerne rette en stor takk til min veileder Anne K. Bang. Du har alltid vært der når jeg trengte noen å snakke med om ideer og løsninger. Jeg er deg stor takk skyldig for at du stilte din tålmodighet og erfaring til rådighet.

Jeg vil også gjerne takke mine venner fra masterseminaret for Midtøstehistorie. Uten deres konstruktive kritikk og kameratskap ville arbeidet vært langt mindre givende og uendelig mye ensommere.

Til mine venner som har støttet og oppmuntret, dere er for mange til at jeg kan nevne dere alle her. Dere vet selv hvem dere er. Jeg er glad for hvert lovord og all tålmodighet. Jeg vet dere må være utrolig lei av å høre meg mase om Aden, fagforeninger og alle de blindveiene jeg har måttet utforske for å få fullført denne oppgaven. Til de av dere som har levert en masteroppgave, jeg vet dere skjønner meg. Til de av dere som ikke har levert, jeg lover å lytte like tålmodig som dere i fremtiden.

Sist men ikke minst vil jeg takke min mor og mine søsken; Eli, Issam og Maggi. Dere har alltid trodd på meg. Jeg har alltid visst at dere var der for meg. Det har betydd mer enn dere vet. Jeg er enormt stolt av dere og glad i dere.

O.

Innholdsliste

FORORD	2
INNHALDSLISTE	3
ABSTRACT	4
KAPITTEL 1: INNLEDNING	5
1.1 INTRODUKSJON	5
1.2 PROBLEMSTILLING	6
1.3 HISTORISK BAKGRUNN	9
1.5 OVERSIKT OVER NOEN SENTRALE POLITISKE PARTIER.....	12
<i>SAL - South Arabian League</i>	12
<i>AA - Aden Association</i>	13
1.6 NOEN VIKTIGE ELEMENTER VED ADEN OG MIDTØSTEN PÅ 1950-TALLET.....	13
<i>Muqqadam-Syrang</i>	13
<i>Arabisk nasjonalisme</i>	14
<i>Nord-Jemen</i>	15
1.7 TIDLIGERE FORSKNING.....	15
1.8 KILDEMATRIALET.....	17
KAPITTEL 2: 1956 – ATUCS FØRSTE ÅR	19
2.1 DEN NORDJEMENITTISKE MINORITENE I ADEN	19
2.2. UNITED NATIONAL FRONT	22
2.3 DE FØRSTE STREIKENE I 1956.....	24
2.4 ADEN TRADE UNION CONGRESS STIFTES	27
2.5 STREIKENE VED HAVNEN.....	31
2.6 BRITENES SYN PÅ STREIKENE	35
2.7 HVA SLAGS ORGANISASJON VAR ATUC I 1956?	38
KAPITTEL 3: 1957 – UTFORDRINGENE TIL ATUC	42
3.1 ATUC I 1957.....	42
3.2 SUEZKRISEN OG DE BRITISKE REFORMENE I 1957	46
3.3 ATUC OG UTFORDRINGEN FRA <i>ADEN ASSOCIATION</i>	51
3.4 OPPSUMMERING AV ATUC I 1957.....	54
KAPITTEL 4: 1958 – KONFLIKTENE SKJERPES	55
4.1 DET INTERNASJONALE PRESSET PÅ ADEN.....	55
4.2 DE NYE INITIATIVENE I SØR-JEMEN.....	57
4.3 VÅREN 1958: BOMBER I ADEN OG DEN BRITISKE RESPONSEN	59
4.4 ATUC – KRAV OG BESKYLDNINGER I LONDON	62
4.5 ATUCS AKTIVITETER I 1958	66
KAPITTEL 5: KONKLUSJON	73
KAPITTEL 6: EPILOG	76
LITTERATURLISTE	80
<i>Bøker</i>	80
<i>Biografier</i>	81
<i>Artikler</i>	82
<i>Kildesamlinger</i>	82

Abstract

This thesis is a study of the Northern Yemeni immigrant workers and the labour unions of Southern Yemen between 1956 and 1958. The thesis explores how these workers were the nucleus of the labour organisation formed in 1956 called Aden Trade Union Congress (ATUC). The Northern Yemenis constituted the absolute majority of the worker in Aden. ATUC was created when these workers spontaneously decided to strike. The economy of the Aden was brought a stand still, and in the absence of capable negotiators on behalf of the workers, ATUC stepped in to fill the vacuum.

These immigrant workers were not citizens of the British Commonwealth. On the contrary, they were citizens of Northern Yemen, ruled by Imam Ahmad in this period. The Imam claimed Southern Yemen as part of his domain, and was an ardent opponent of the British. The British in turn were sceptical not only of the Imam, but the immigrant workers as well. The British colonialists feared that the immigrant workers could form a “fifth column” which could threaten their control of the Colony.

The connection between the labour unions and Northern Yemen were worrisome to the British, but what they truly feared in this period was the onset of Arabic nationalism. In an attempt to limit the influence of the ATUC and Northern Yemeni workers, the British sought to exclude them from the political scene in Aden by denying them the vote.

As the workers were denied the rights other inhabitants of the Colony received, and the British rule in Aden grew increasingly draconian, the political parties who cooperated with the British lost legitimacy, while ATUC grew in popularity. The repressive measures the British employed in relation to the Northern Yemeni workers blurred the line between *colonialist* and *employer*. As the lines blurred, the ATUC was increasingly pushed towards a more nationalist policy. In the space between repression and labour unity in a colonial context, nationalism was bound to emerge in an age of imperial collapse. It is this dynamic this thesis particularly seeks to describe and explain.

Kapittel 1: Innledning

1.1 Introduksjon

I 1839 erobret britene den lille havnebyen Aden på sørspissen av den arabiske halvøy. Erobringen var hjertebarnet til kommandør Stafford Bettesworth Haines, som uten overordnetes tillatelse tok kontroll over byen og gjorde den til en koloni.¹ I en stor del av den britiske kolonihistorien ble Aden regnet for å være en ubetydelig koloni, derfor ble byen og havnen ofte neglisjert.

Aden var i seilskipstiden verken spesielt stor eller rik, den var heller ikke et stort knutepunkt for å frakte varer fra innlandet til kysten. Først da dampskipene virkelig begynte å dominere handelen over havet ble Aden en sentral del av det britiske imperiet. Kolonien Aden økte i betydning på grunn av den gode naturlige havnen som gjorde kolonien til en ideelle bunkringsstasjon. Byen var perfekt plassert for å huse en kullbunkringsstasjon på veien til India. Dette var særlig viktig da Suezkanalen ble åpnet i 1869 og Aden lå plassert i overgangen mellom det Indiske Hav og Rødehavet. Den strategiske plasseringen gjorde havnen viktig for å sikre handelsveiene østover og den ble dermed også et strategisk knutepunkt som det var vesentlig å forsvare mot andre kolonimakter.

Den økte tonnasjen førte til mer arbeid som igjen førte til flere immigrasjonsbølger fra innlandet. Mye av denne immigrasjonen kom fra Nord-Jemen. Nord-Jemen ble aldri erobret av britene, tvert imot utfordret imamen² i nord britenes herredømme av Sør-Jemen. Særlig på 1950-tallet og 1960-tallet oppfattet britene disse immigrantene som en femtekolonne, henholdsvis for Imamen i nord og for arabisk nasjonalisme og Nasser. På 1950-tallet organiserte de nord-jemenittiske immigrantene seg gjennom en arbeiderorganisasjon som fikk navnet *Aden Trade Union Congress*. Avhandlingen tar for seg hvordan denne arbeiderbevegelsen vokste og utviklet seg fra 1956 til 1958.

¹ Gavin 1975 *Aden under british rule 1839-1967* C.Hurst & Co. India s.33-36

² Se delkapittel 1.6

1.2 Problemstilling

1950-tallet var en periode fylt med endring og uro. Konflikten mellom Sovjetunionen og USA - mellom øst og vest – kommunisme og kapitalisme preget verdensbildet og mindre mektige stater kom i press mellom disse titanene. Likevel var det andre krefter som rystet verden ved grunnvollene enn kampen mellom markedskrefter og planøkonomi. I Midtøsten var perioden mer enn noe annet preget av arabisk nasjonalisme. Ideen og håpet om at alle stater hvor befolkningen snakket arabisk skulle reise seg, kaste av seg de imperialistiske lenkene fra første verdenskrig og styre sin egen skjebne sammen i en samlet arabisk stat, hadde en enorm appell til arabere over hele Midtøsten. Selv om det var mange nasjonalistiske aktører var det først da oberst Gamal Abdel Nasser kom til makten i Egypt i 1952 at arabisk nasjonalisme fikk en gallionsfigur som var i stand til å inspirere hele regionen. Nasser så for seg en fremtid hvor de arabiske statene var fri fra innblanding fra både vestblokken og østblokken. For å gjøre dette ønsket han først å fremst å fjerne alle de gamle kolonimaktens innflytelse på Midtøsten. Et av de stedene hvor britene fremdeles hadde innflytelse var i Sør-Jemen. Nasser skulle i stor grad påvirke det som skjedde i området, men ikke alt som skjedde i Sør-Jemen var dirigert av Nasser eller bør forstås som et utslag av arabisk nasjonalisme. Tvert i mot var kanskje de viktigste kildene til endring bare løst knyttet til arabisk nasjonalisme. Jeg vil undersøke hvordan en av disse kildene til endring, fagorganisasjonen *Aden Trade Union Congress* påvirket samfunnet med særlig blick på de nord-jemenittiske immigrantene. Denne avhandlingen vil særlig undersøke *hvordan de nord-jemenittiske arbeidsimmigrantene påvirket ATUC og hvordan dette videre påvirket legitimiteten til de øvrige politiske partiene i Aden? Hvordan gav dette ATUC en stadig sterkere nasjonalistisk profil og førte ATUC i konflikt med britene?* Avhandlingen er begrenset til perioden 1956 til tidlig i januar 1959.

Avhandlingen vil fokusere på arbeiderbevegelsen slik den oppsto i Aden i 1956. Det var hovedsaklig immigranter fra Nord-Jemen som skulle komme til å dominere medlemsmassen til arbeiderbevegelsen i denne perioden. Før 1956 hadde det eksistert noen få fagforeninger i Aden, men det var først i løpet av en streikebølge at det oppsto en selvbevisst bevegelse som hadde et omfang stort nok til virkelig å legge press ikke bare på de enkelte arbeidsgivere, men hele kolonien. I løpet av 1956 ble foreningene samlet om paraplyorganisasjonen ATUC. I utgangspunktet handlet streikene om å bedre forholdene til arbeiderne og å sikre deres

arbeidsplasser, men noen av de nasjonalistiske organisasjonene og partiene i Sør-Jemen ønsket å søke støtte fra arbeiderne og å bruke ”streikevåpenet” mot koloniadministrasjonen.

ATUC's historie blir vanligvis knyttet til denne nasjonalistiske kampen om frigjøring fra britisk overherredømme, hvor ”streikevåpenet” ble uklokt brukt, ikke for å bedre arbeidernes levekår og rettigheter, men for at noen få nasjonalister skulle kunne legge press på britene. En annen forklaring har vært at lederne for ATUC i beruselsen fra sin egen makt lovet mer enn de kunne innfri, dermed ble de tvunget til å bruk streiker for å presse ”umulige” krav igjennom. Hvis de ikke da fikk igjennom kravene sine kunne de skyldes på styresmaktene eller de gjenstridige arbeidsgiverne uten å tape ansikt.

ATUC besto på høyden av 22 fagforeninger med 15000 medlemmer. Min første hypotese er at denne store folkegruppen ikke nødvendigvis var en homogen masse av radikale nasjonalister, men motivert av flere forskjellige årsaker. En neste hypotese er dermed at ATUC ble til som en følge av at det i mars 1956 oppsto flere spontane streiker og det ble behov for en fellesorganisasjon som kunne hjelpe forhandlingene fremover. Noen historikere har hevdet at ATUC i utgangspunktet var en nasjonalistisk organisasjon, startet for å presse ut britene. Jeg vil i denne avhandlingen belyse og forklare veien fra streik til rene politiske aksjoner og utfordre oppfatningen av at ATUC i utgangspunkt ble til for å lede en nasjonalistisk frigjøringskamp. Det er åpenbart at organisasjonen var sterkt påvirket av bølgen av arabisk nasjonalisme som slo inn over Midtøsten, men denne oppgaven vil søke å vise at det også var andre krefter som drev ATUC og dens medlemmer til aksjon.

Jeg vil legge til grunn fire forklaringsmodeller på at ATUCs vekst i innflytelse og omfang:

1. Den første var at *arbeids og leveforholdene var forferdelige*, noe som i seg selv kan forklare at en organisasjon som ATUC fikk stor tilslutning. Arbeidet var sesongbasert og arbeiderne ble ansatt for svært korte perioder, formidlet gjennom mellommenn som tok svært mye av lønningen til arbeiderne. Det var ikke nok husrom til sesongarbeiderne, det gjorde at de måtte leie senger som de satte ut på gaten. Aden er varm nok året rundt til at det i seg selv ikke var en stor lidelse, men de sanitære forholdene var svært dårlige og siden det ikke var mulig å lage mat selv levde arbeiderne på kafeeieres nåde.

2. Den andre årsaken som kan forklare veksten var at store deler av befolkningen ikke fikk *stemmerett og andre borgerrettigheter*. I en by på over 130.000 mennesker i 1955 var det bare 10.000 som fikk stemme om hvem som skulle sitte i Det lovgivende rådet (rådet hadde egentlig bare en rådgivende funksjon, men var likevel det viktigste politiske organet i kolonien). Arbeidsimmigranter og lavtlønnede fikk ikke, selv i den reviderte valgordningen fra 1955,³ lov til å registrere seg som kandidater eller velgere.⁴

3. Hovedgrunnen til at de ikke fikk stemmerett var knyttet til den tredje mulige årsaken til at ATUC vokste. ATUC hadde et element av *nasjonalfrigjøringskamp* ved seg. Dette gjorde naturlig nok britene skeptiske til å la disse nord-jemenittiske ”nasjonalistiske ekstremistene” få mulighet til å øve makt i kolonien gjennom valg.

4. Den siste grunnen var kanskje knyttet til at ATUC benyttet streiker svært effektivt for å legge press ikke bare på arbeidstakere men også kolonistyret. *Effektiviteten gav i seg selv stor legitimitet, og dermed søkt tilslutning.*

Denne avhandlingen vil med andre ord bidra til å nyansere bildet av ATUC i perioden 1956-1958. Avhandlingen vil vise at ATUC ikke startet som en nasjonalistisk bevegelse som brukte arbeiderbevegelsen i Aden for å kjempe for frigjøring. Kjernen i oppgaven blir å finne ut hvordan ATUC gikk fra å starte som en følge av en streikebølge til å bli en politisk kraft i Aden. Jeg ønsker med andre ord å nyansere synet på ATUC som en rent nasjonalistisk organisasjon og fremheve *rettighetskampen* fremfor *frigjøringskampen*.

For å gjøre dette vil jeg dele analysen i tre deler.

1) En diskusjon av ATUCs *historie som organisasjon og faktiske funksjon som fagbevegelse*, det vil si hva slags krav de hadde da de streiket og hvilke de fikk gjennomslag for.

2) Jeg vil forsøke skille den nasjonalistiske agendaen organisasjonen faktisk har ut i en egen del av oppgaven. Jeg velger å skrive om denne siden ved organisasjonen fordi det ville skape et ukorrekt bilde om jeg valgte å overse de kildene som viser at det også fantes en nasjonalistisk agenda parallelt med fagforeningsengasjementet.

³ PRO CO 1015/1024 Sir Tom Hickenbotham til Lennox-Boyd 23.11 1955

⁴ Selvsagt var også kvinner nektet stemmerett, men det var ikke et tema på det tidspunktet.

3) Til sist vil jeg også skrive om *hvordan britene vurderte ATUC og hvordan de responderte på organisasjonens utspill*. Jeg velger å gjøre dette ut i fra en antakelse av at den britiske responsen påvirket hvordan ATUC utviklet seg.

1.3 Historisk bakgrunn

Da britene kom til Aden, var byen under Sultanen av Lahejs kontroll. Naturlig nok forsøkte han å ta byen tilbake. Konflikten mellom britene og Sultanen tok ikke slutt før britene vant et avgjørende slag i 1857. I den samme perioden aksepterte ni forskjellige stammer å bli britiske klientstater for å stå imot osmanernes og imamens krav om underkastelse fra nord.⁵ Lahej var det mektigste sultanatet i nærheten av Aden, men inngikk en avtale om å bli et britisk protektorat i 1887 av samme grunn. Frem til første verdenskrig var vennskapet med sultanen Fadhl Ibn Ali av Lahej avgjørende for å innlemme andre sultanater i Sør-Jemen i protektoratet. Under første verdenskrig ble britene direkte utfordret av osmanerne og tapte kampen om områdene rundt Aden frem til krigens slutt i 1918. Tapet kostet britene prestisje og påvirket deres tenkning fremover i Sør-Jemen. Det ble viktig å understreke egen evne til å kontrollere området og å beskytte det mot andre staters interesser. Samtidig var det lite insentiv for britene å utvide områdene nord for Aden. De var som nevnt fattige og hadde lite å tilby. Den viktigste årsaken til ekspansjonen var å skape en buffersone mellom Aden og imamens Jemen. Derfor er det ikke så oppsiktsvekkende at den siste avtalen om opprettelsen av et protektorat med Yafai stammen, ikke kom før i 1954.⁶ Aden i seg selv ble lite rammet av første verdenskrig. Osmanerne angrep ikke byen og i løpet av hele krigen ble kun et eneste fiendtlig skip sett langs kysten. Det viktigste som skjedde var at de andre stormaktene anerkjente at Arabia var innenfor britenes interessesfære.⁷

Av i all hovedsak to grunner, men over flere forskjellige perioder vokste Aden og byens befolkning, etter at britene tok over. I begynnelsen var den viktigste vekstårsaken etableringen av en relativt stor britisk militærbase i byen. Basen hadde rundt 2000 soldater og det ble brukt £85.000 bare mellom 1839 og 1851 for å holde soldatene der.⁸ De fleste varer ble kjøpt

⁵ Little 1968 *South Arabia, Arena of Conflict* Pall Mall Press. London s. 14-15

⁶ Little 1968, s. 15-16

⁷ Gavin 1975, s. 250-252

⁸ Gavin 1975 s. 56

fra India, men etterhvert som det ble nødvendig å kutte kostnader, ble mer av de nødvendige varene kjøpt fra innlandet.⁹ Byggingen av basen krevde arbeidskraft som også kom til Aden fra innlandet. Den andre viktige grunnen til vekst i Aden var den økende handelen. Etter at Aden ble gjort til en frihandelshavn i 1850, ble byen igjen et attraktivt sted å drive handel.¹⁰

To nyvinninger innen kommunikasjon hadde en enorm betydning for handelsvirksomheten i Aden. Åpningen av Suezkanalen i 1869 medførte en stor handelsvekst i Aden, det var åpenbart at mengden skip som la til i havnen økte kraftig og bunkringshandelen økte i takt med den. Den andre kommunikasjonsteknologiske nyvinningen var telegrafien. Degjorde det mulig å kommunisere, kjøpe, selge og få pris på varer over hele verden. Den økte handelen førte igjen til at behovet for arbeidskraft økte og dermed befolkningsvekst.¹¹

På slutten av 1800-tallet ble Aden befestet og byens våpenlagre ble utbedret med moderne våpen. Det kan virke som om det betydde at Adens havn ble sett på som en viktig ressurs som måtte beskyttes, men i realiteten var det mer et spørsmål om å bytte ut foreldede våpen med nye fordi de gamle var ubrukelige. Britiske politikere og imperieadministratorer vurderte de oversjøiske besetningene ut fra strategisk viktighet og Aden ble sett som en usikker ressurs. Grunnen til det var at Suezkanalen lett kunne blokkeres i krigstid ved å senke skip i den. Det ville stenge kanalen, og britene mente dette ville gjøre Aden verdiløs, til tross for at det var den viktigste bunkringsstasjonen på den arabiske halvøy.¹²

Hoveddiskusjonen om Aden på slutten av 1800-tallet frem til 1937 handlet om hvilken del av imperieadministrasjonen som skulle ha ansvaret for byen. Da byen kom under britisk herredømme ble den underlagt hovedkontoret i Bombay. For Bombay var Aden en utgift som de helst ville slippe, mens i Storbritannia hadde flere selskap interesser i byen. Særlig var det selskapene som solgte kull til dampskipene som ønsket større investeringer i byen. De ønsket midler til å muddre opp havnen for at den skulle kunne ta imot de nye og større dampskipene som ble utviklet rundt midten av 1880-tallet. Som en følge av uenigheten om hvilket departement som skulle være ansvarlige for å betale for å muddre opp havnen, ble arbeidet ikke startet før ved århundreskiftet.¹³ Både handelsstanden og britiske administratorer var

⁹ Gavin 1975 s.56

¹⁰ Gavin 1975, s. 53

¹¹ Gavin 1975, s. 174-176

¹² Gavin 1975, s. 178

¹³ Gavin 1975, s. 182

frustrerte over det de så som den indiske nedprioriteringen av kolonien. Det var også misnøye blant lokalbefolkningen fordi indere ble favorisert til jobber som offentlige tjenestemenn. Situasjonen ble ikke løst før i 1937, da Aden ble gjort til en kronkoloni og havnet under Kolonidepartementet i London.¹⁴

Den økende handelen førte til en stadig voksende befolkning i Aden, fra 1881 til 1891 vokste byen fra 34.000 til 44.000. Tilveksten var mer enn noe annet arbeidere som kom fra protektoratene og Nord-Jemen for å tjene penger. I mellomtiden hadde den britiske administrasjonen i Aden begynt å se kolonien mer og mer som et fort, og ønsket egentlig å flytte så mange som mulig av arbeiderne ut av selve byen. De ønsket å begrense aktiviteten i byen til handel i havnen, og å ha så lite som mulig med lokalbefolkningen å gjøre.¹⁵ Samtidig hadde imperiet endret seg, slik at det var større vilje til å bedre befolkningens levevilkår. Et utslag av dette var de første spede forsøken på å forbedre forholdene for arbeidere i Aden rundt 1880. Rekruttering til arbeid i Aden ble organisert gjennom mellommenn, såkalte *muqqadam*. Disse trakk til seg store grupper arbeidere, og når de fikk kontrakter fra private selskaper eller lokaladministrasjonen, solgte de arbeidskraften til de tilreisende arbeiderne de hadde knyttet til seg. Disse arbeiderne hadde få rettigheter og levde under svært kummerlige kår, fordi overfloden av arbeidskraft gjorde at de som fikk jobb lot være å protestere fordi de så lett kunne erstattes. Den britiske administrasjonen så på disse *muqqadam* som parasitter som utnyttet de fattige arbeiderne. De lyktes dog ikke med å knekke dem eller å bedre arbeidernes kår nevneverdig.¹⁶

Rundt 1920-tallet ble dampskipene avleggs og de nye dieseldrevne skipene tok over. Dette gjorde Aden til den klart viktigste bunkringshavnen i det Indiske Hav. Grunnen var at Aden ikke bare hadde en svært god og trygg havn, den var også den nærmeste brukbare havnen til den billige oljen fra Persiabukten. Muligheten til å selge oljen billigere og tryggere enn andre gjorde at Aden endelig maktet å knekke alle konkurrenter. I perioden mellom 1920-1940 fikk Aden sine første strømmnettverk og kloakksystem, handelen økte og omfattet etter hvert flere varer.¹⁷

¹⁴ Little 1968 s. 16-17

¹⁵ Gavin 1975, s. 177-180

¹⁶ Gavin 1975, s.190-192

¹⁷ Gavin, 1975, s.291-292

Andre verdenskrig påvirket selvsagt Aden, men det var særlig to prosesser i løpet av krigen som ble særlig viktige for Adens vedkommende. Den første var at Aden ble brukt som transitthavn for indiske tropper og varer som skulle til Midtøsten. Dette medførte også stor innvandring av indere til byen, og byen ble igjen sterkt preget av indisk tilflytting og innflytelse. En langt mer traumatisk erfaring kom i 1943 og 1944. Sør-Jemen opplevde da en tørke og hungersnød. Særlig Hadhramaut, et område øst for Aden, ble hardt rammet. Krisen ble forverret av japansk territorialeksponering i Sørøst Asia. Tidligere hadde man kunnet leve av penger sendt fra de mange jemenittene som arbeidet utenfor landet. Resultatet var en bølge av innflyttere til Aden fra protektoratene og også fra Nord-Jemen. For å håndtere krisen begynte britene å frakte inn nødhjelp, kultivere ny jord og å bygge brønner og demninger i protektoratene.

Dette var det første ordentlige forsøk på å forbedre levevilkårene i protektoratene. Det nye sterke innslaget av indere og sultflyktingene førte altså til en periode med stor befolkningsvekst. Krigen og tørkeperioden gjorde at det ble nødvendig å regulere prisene i kolonien, men prisene ble satt for høyt og mange levde i fattigdom.

Resultatet av disse faktorene var at kolonien Aden, på 1950-tallet, var langt mer moderne enn de omkringliggende protektoratene, befolkningen hadde større sosial mobilitet og personlig frihet enn i de andre statene på de arabiske halvøy. Samtidig var flere blitt mer bevisst de åpenbare forskjellene mellom fattige og rike og ønsket om mer selvbestemmelse var voksende.

1.5 Oversikt over noen sentrale politiske partier

SAL - South Arabian League

SAL var et sørjemenittisk nasjonalistisk parti startet i 1951 av al-Jifri brødrene.

Organisasjonen hadde sentrum i Lahej sultanatet og sultanen støttet ikke bare partiet, men var en av lederne for det. Lahej var det mest økonomisk og politisk stabile av sultanatene som hadde proteksjonsavtaler med britene og SALs ambisjon var at Lahej skulle danne kjernen i en ny suveren stat i Sør-Jemen etter en nasjonal frigjøring fra britisk styre. Staten skulle ikke bare omfatte de vestlige protektoratstatene men også de østlige og selve Aden. Naturlig nok

var britene skeptiske til en organisasjon som ønsket å fjerne dem fra makten i Jemen. Samtidig var det ikke til å komme utenom at Sultanen fra et juridisk standpunkt var herskeren i Lahej og kunne gjøre som han ville. I tillegg var sultanen en godt likt, progressiv og dyktig leder. Derfor var britene i utgangspunktet nølende med å avsette ham og ventet til 1958 med å gjøre dette og sende ham i eksil sammen med al-Jifri brødrene. SAL hadde sentrum i Lahej og spredte seg derfra primært til de andre protektoratene. Partiet hadde en viss oppslutning i Aden, men tyngdepunktet lå utenfor byen. Britene oppfattet SAL som den viktigste nasjonalistiske organisasjonen i Sør-Jemen frem til 1960. Først da partiet røk uklar med det egyptiske regimet og ble svertet av egyptisk radio var det ikke lenger det viktigste nasjonalistiske partiet i Sør-Jemen. Mangelen på sterke ledere, propagandaangrep, tapet av den viktigste patronen og stadig sterkere konkurrenter gjorde at SAL mistet sin dominerende rolle som ledende nasjonalistiske organisasjon i Sør-Jemen.

AA - Aden Association

Aden Association var det britene definerte som et moderat og ansvarlig nasjonalistisk parti. Organisasjonen var sentrert rundt den adenske merkantile klassen og hadde ambisjoner om å gjøre Aden til en egen separat stat med indre selvstyre. De ønsket å knyttet seg til det britiske samveldet, men skille seg fra de omkringliggende protektoratene. De fryktet blant annet at britene skulle tvinge den pengesterke kolonien Aden til å betale for utviklingen av de langt fattigere autokratiske protektoratene.¹⁸

1.6 Noen viktige elementer ved Aden og Midtøsten på 1950-tallet

Muqqadam-Syrang

Deler av arbeidslivet i Aden var organisert på en svært gammeldags og, både fra arbeidernes og britenes, side ugunstig måte. De store bedriftene i kolonien gjorde avtaler med mellommenn, de tidligere nevnte *muqqadam*, deres oppgave var å skaffe til veie arbeidere til bestemte prosjekter og den daglige driften av selskapet. Disse arbeiderne kalt *syrang*, ble ansatt i korte perioder og ble lønnet av mellommennene, som fikk en stykkpris per arbeider

¹⁸ For mer om AA se kapittel 3.

fra bedriftene. Arbeiderne var ikke organisert på noen annen måte. Dette medførte selvsagt en rekke problemer. For det første var det vanskelig for bedriftene å garantere at de fikk arbeidskraft som kunne gjøre jobben. For det andre hadde de ingen representanter som kunne forhandle for på deres vegne i tilfelle streik, noe som viste seg å bli et svært kritisk punkt ved streikene i 1956. I tillegg gikk store deler av inntekten direkte i lommen på mellommennene, noe som forsterket behovet for økte lønninger da kravet kom.¹⁹

Arabisk nasjonalisme

Det er ikke her plass til å gå i dybden av hva arabisk nasjonalisme var og den fulle betydningen av denne ideologien verken i innhold eller i effekt på Midtøsten. Likevel kan det være nyttig å se ATUC på bakgrunn av arabisk nasjonalisme var. Arabisk nasjonalisme var en bevegelse og ideologi som særlig på 1950- og 1960-tallet preget Midtøsten. Det mest sentrale ved arabisk nasjonalisme var tanken om at alle som hadde arabisk som morsmål var av samme folk, og de ønsket å danne en felles stat:

“Arab nationalism represents the Arab’s consciousness of their specific characteristics as well as their endeavour to build a modern state capable of representing the common will of the nation and all its constituent parts.”²⁰

Denne staten skulle bryte ned grensene mellom de eksisterende statene i Midtøsten, og var dermed automatisk en trussel mot koloniale interesser. Særlig viktig for denne avhandlingen er det antikoloniale elementet som lå innbakt i arabisk nasjonalisme. Parallelt med veksten av arabisk nasjonalisme gikk det britiske imperiet i oppløsning på 1950- og 1960-tallet. Likevel valgte de å forsøke å opprettholde Aden som koloni på grunn av koloniens strategiske nytte:

”it was from here (Aden) that the British despatched troops[...]to Kuwait to stem Iraqi hostilities in 1961, and to Yemen in 1962 against nationalists there. Setbacks in the region from nationalist activism did not deter the British from staking colonial claims there by whatever means.”²¹

¹⁹ Gavin 1975 s.326-327

²⁰ Choueiri, Youssef M. 2000 s. 23 *Arab Nationalism: A History* Blackwell Publishers Ltd. Oxford

²¹ Levine, Philippa. 2007 s. 206 *The British Empire: Sunrise to sunset* Pearson Education Limited. Malaysia

Britenes forsøk på å beholde kolonien sto etter hvert i sentrum av konflikten mellom ATUC og britene i Aden.

Nord-Jemen

Herskeren i Nord-Jemen på 1950-tallet hadde tittelen Imam. Egentlig skulle tittelen Imam gå til den mest skikkede muslimen i Jemen som var av Profetens blod, men i praksis ble det ofte en sønn av den tidligere imamen som fikk tittelen etter den forrige imamens død. På slutten av 1950-tallet var det Imam Yahyas sønn, Imam Ahmad, som var den regjerende imam. Hans far hadde tatt makten i Nord-Jemen fra det vaklende Osmanske Imperiet. Styret var svært konservativt, gammeldags og imamen forventet å bestemme de minste detaljer:

”For a government truck to be moved in Ta’izz, or even mules to receive their fodder, required the Imam’s decision.”²²

Imamen gjorde også krav på hele området kjent som Jemen,²³ inkludert det som ble styrt av britene. Det var bakgrunnen for konflikten mellom imamen og britene. I all hovedsak ble konflikten utkjempet med propaganda og ved at imamen støttet stammer i protektoratene som var misfornøyde med britene eller de lokale sultanene. Gjennom våpen- og pengegaver kunne imamen gjøre livet vanskeligere for britene og deres allierte i protektoratene. Britene på sin side, lot sultanene i protektoratene bruke samme midler for å undergrave imamen i Nord-Jemen. Britene tok trusselen fra Nord-Jemen svært alvorlig og ønsket egentlig å unngå konflikter.

1.7 Tidligere forskning

Det er gjort lite forskning på ATUC og arbeiderbevegelsen i Aden. Organisasjonen blir likevel alltid nevnt i verker om perioden 1950-1970 i Jemen. Selvsagt er det flere historikere og andre forskere som har skrevet om ATUC som en del av den generelle politiske utviklingen i Aden. Ved å ta for oss noen av disse historikerene, kan vi få et lite overblikk over hvordan noen tidligere historikere har behandlet ATUC.

²² Dresch 2000 *A History of Modern Yemen*, Cambridge University Press. Cambridge s. 67

²³ Dresch 2000 s. 64

R.J. Gavins bok *Aden under british rule 1837-1967*(1975) tar for seg perioden hvor britene styrer Aden i detalj. Gavin vektla britenes initiativ som viktig for fremveksten av arbeiderorganisasjoner i Aden, men initiativet til å danne paraplyorganisasjonen ATUC, fremstiller han mer som et forsøk fra nasjonalistiske ledere på å få tilgang til politisk makt.

Paul Dresch er en sosialantropolog som har arbeidet mye med Jemen. Blant annet har han skrevet *A History of Modern Yemen* (2000), hvor han behandler Nord- og Sør-Jemen som en entitet, uavhengig av hvordan de var delt av koloniale styringsmakter, lokale sheiker og Imamatet i nord. Han benytter seg i stor grad av arabiske kilder, dermed hadde han tilgang på andre sider av Adens historie enn Gavins britisk-adenske. Dresch hevdet at den voksende arbeiderklasse-bevisstheten og arabiske nasjonalisme sammenfalt med at en ny gruppe høyere utdannede adenske innbyggere vokste frem som en følge av større muligheter for skolegang i og utenfor kolonien. Denne nye gruppen ledet både fagorganisasjonene og den nasjonalistiske kampen, som dermed var knyttet til hverandre fra starten av.²⁴

Without Glory In Arabia: The British Retreat from Aden (2007) av Peter Hinchcliffe, John T.Ducker og Maria Holt, var et muntlig historieprosjekt. To av forfatterne, Peter Hinchcliffe og John T. Ducker, arbeidet tidligere i Aden som en del av koloniadministrasjonen. John T. Ducker skriver i hovedsak de delene av teksten som omhandlet ATUCs tidlige periode. Han så i utgangspunktet på ATUC som en organisasjon som vokste frem med britisk velvilje, men etter nasjonaliseringen av Suezkanalen begynte den i følge ham i større grad å orientere seg mot nasjonalismen og bort fra fagorganisasjonsarbeid.²⁵

Felles for det meste av tidligere forskning er at den ikke har arbeidet spesifikt med ATUC, og at ATUC har blitt plassert i en ramme av nasjonalfrigjøring. Dette har ført til at historien skrevet om ATUC har stort sett behandlet ATUC mer eller mindre utelukkende som en nasjonalistisk bevegelse. Slik sett skiller denne avhandlingen seg fra tidligere arbeid ved at den søker å nyansere bildet på ATUC.

²⁴ Dresch 2000 s.72

²⁵ Hinchcliff P. Ducker, J.T. Holt, M. 2007 (2006) *Without Glory in Arabia: The British Retreat from Aden* I.B Tauris & Co Ltd. London 2007 s. 41

1.8 Kildematerialet

Kildematerialet i denne avhandlingen har hovedsaklig blitt hentet fra det britiske nasjonalarkivet ved Kew. Noen kilder er også hentet fra den trykte kildesamlingen kalt Records of Yemen, disse kildene er også opprinnelig hentet fra det britiske nasjonalarkivet, og overlapper mye av selvsanket data. Primært sett har kildene bestått av korrespondansen mellom koloniadministrasjonen i Aden og kolonidepartementet i London. Kildematerialet gir utmerket innsikt i britenes holdninger og planer i Sør-Jemen. Det kildematerialet gir mindre innsikt i, er hva som skjer internt i ATUC. Sikkerhetsrapporter og referater fra møter med den britiske koloniadministrasjonen gir ikke den samme innsikten som ville vært mulig hvis ATUCs egne arkiver var tilgjengelige. Hovedgrunnen til at disse ikke er blitt brukt er at avhandlingens rammer ikke har tillatt oversettelse av arabiske kilder.

De britiske kildene gir god innsikt både i den politiske scenen i Aden og over ATUCs aktiviteter. Denne informasjonen blir fremstilt i lys av britenes agendaer. Slik sett gir de ofte subjektive perspektiv på hendelsene i Aden. Denne subjektiviteten kommer generelt til syne på to forskjellige måter.

- 1) Måten de forskjellige aktørene i Adens handlinger blir tolket og studert i forhold til hvordan de påvirker britenes evne til å kontrollere kolonien. Dette er naturlig, særlig i en periode hvor det britiske imperiet holdt på å brytes opp.
- 2) I tillegg var det slik at rapportene som ble sendt til London ofte hadde som mål å forsvare koloniadministrasjonens handlinger i kolonien. Samtidig hadde koloniadministrasjonen ambisjoner om å påvirke britiske holdninger i London for hva Adens fremtid skulle være.

Kombinasjonen av at korrespondansen mellom Aden og London var preget av de britiske interessene og intern diskusjon om Adens fremtid gjør kildematerialet mindre oversiktlig.

Fordelen med arkivkildene er at britene i høyeste grad tenkte strategisk. Dette gjorde at selv om de var partiske, samlet og vurderte de situasjonen møysommelig. Siden kildene rapportene sendt til London i stor grad avgjorde hvordan man skulle håndtere hendelsene måtte

rapportene ikke bare gi sammendrag av hendelsene, men også forslag til hvordan koloniadministrasjonen skulle håndtere dem. For å gjøre det måtte de lokale britene selvsagt argumentere for sitt syn. Slik sett ble måten britene i Aden vurderte situasjonen svært tydelig.

I tillegg har jeg lest noen biografier skrevet av tidligere guvernører i Aden. Dessverre dekket de bare i liten grad perioden min avhandling tar for seg. Biografiene gav innsikt i hvordan britiske koloniadministratorer tenkte, men i all hovedsak benyttet i denne oppgaven.

Kapittel 2: 1956 – ATUCs første år

2.1 Den nordjemenittiske minoritene i Aden

Som nevnt i første kapittel var det i all hovedsak to grunner til at Aden hadde befolkningsvekst: økende handel og som en følge av økende britisk tilstedeværelse i byen. Da britene tok Aden i 1839 hadde den en befolkning på 1289 mennesker.²⁶ På slutten av 1955 var 47,312 av totalt 138,155 innbyggere nordjemenitter, noe som utgjorde 34,3 prosent av befolkningen. Foruten de 52,371 som ble regnet for å være adenesere, var nord-jemenittene den største befolkningsgruppen i byen.²⁷ Denne gruppen var stort sett fattige, uskolerte og som oftest analfabeter. Nord-Jemen hadde lenge supplert Aden med arbeidere som kom for å arbeide en periode før de fleste av dem reiste tilbake til Nord-Jemen. I den perioden de var i Aden fylte de et enormt viktig behov for kolonien. De var billig, ufaglært arbeidskraft som jobbet i forskjellige stillinger over hele kolonien. Særlig tre områder var preget av nordjemenittiske arbeidsimmigranter; BP-raffineriet,²⁸ havnen og byggebransjen.

Det er en rimelig antakelse at en god del av befolkningsveksten i Aden gjennom hele den britiske perioden var nord-jemenitter som valgte å forbli boende i Aden. Flertallet av ATUCs medlemmer var nord-jemenittiske arbeidsimmigranter som ikke hadde status som borgere av samveldet eller kolonien. For å forstå ATUC og hvorfor ATUC som organisasjon handlet og fungerte som den gjorde, er det nødvendig å forstå denne minoriteten og hvordan britene så på dem. Hvordan denne minoriteten ble behandlet i en periode der det britiske imperiet var preget av avkolonisering og liberalisering kan fortelle oss en del om dette.

I 1955 reviderte koloniadministrasjonen koloniens lovverk og tillot fire valgte borgere, av totalt nitten medlemmer, å sitte i koloniens lovgivende råd. Rådet hadde ingen direkte makt på dette tidspunktet, men hadde rådgivende funksjon.²⁹ I tillegg var flertallet av rådets medlemmer utpekt av koloniadministrasjonen. På den måten ble det sikret at flertallet av medlemmene var britiske tjenestemenn, briter eller britiskvennlige borgere av Aden. Alikevel

²⁶ Gavin 1975 s. 48

²⁷ PRO CO 1015/1024 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 6.12 1955

²⁸ I 1954 bygget British Petroleum et stort raffineri i Aden.

²⁹ Gavin 1975 s. 322

var det et viktig skritt mot konstitusjonell frihet at britene overhodet tillot noen av rådsmedlemmene å bli valgt av befolkningen i Aden. For den nordjemenittiske minoriteten var dette likevel ikke et skritt fremover fordi de ganske enkelt ikke fikk stemme ved valget. Som en respons til dette fikk guvernør Hikinbotham flere apeller fra det nordjemenittiske miljøet. Guvernøren referer til en appell fra 27. september 1955 i sin rapport til London.

”[...] by 14 Clubs and Associations representing the Yemenis resident in Aden. This memorial represented that the Yemeni³⁰ residents of Aden and the Protectorate had settled down for many years and regarded the country as their permanent home. They had therefore become an inseparable part of the people of Aden and proved in all circumstances their loyalty to the Government, and their anxiety to abide with law and order. Referring to the provisions of the new constitution of the Legislative Council, the memorandum stated that these denied the Yemeni residents their vested right and ignored their interests contrary to democratic principles. Therefore I was asked to direct a revision of the proposals so that the rights of all Yemenis resident in Aden and the Protectorate might be ensured by such means and in such manner as I might deem proper.”³¹

Sitatet gir et innblikk i hvordan i hvertfall noen deler av den nordjemenittiske minoriteten opplevde sitt forhold til kolonien og koloniadministrasjonen. Guvernøren skrev at de ikke bare følte seg som en del av kolonien, men at de hevdet at Aden var deres hjem og at deres lojalitet ikke var til Jemen i nord men til Aden. De ønsket ganske enkelt å få de samme rettighetene som de andre borgerne i Aden. Administrasjonen svarte at det ikke var vanlig å tillate ikke-borgere å stemme ved valg i noe land og at dette ikke ville skje i Aden heller. Som en følge av dette forsøkte det nordjemenittiske miljøet å starte en boikott av de kommende valgene.³² Den største nasjonalistiske organisasjonen i kolonien og protektoratene på dette tidspunkt var SAL³³, SAL ønsket ikke å støtte boikotten. Likevel var det noen organisasjoner, klubber, aviser og, interessant nok, fagforeningen ”*Technical Workers Union*” som valgte å støtte boikotten.³⁴ Dette viser tre ting: for det første at deler av den nordjemenittiske minoriteten ønsket å være borgere av Aden og var villige til å arbeide for dette. For det andre

³⁰ Når britene refererte til *Yemenis* i denne periode, skrev de om nord-jemenitter.

³¹ PRO CO 1015/1024 Sir Tom Hikinbotham til Lennox-Boyd 23.11 1955

³² PRO CO 1015/1024 Sir Tom Hikinbotham til Lennox-Boyd 23.11 1955

³³ Se side kapittel 1

³⁴ PRO CO 1015/1024 Sir Tom Hikinbotham til Lennox-Boyd 23.11 1955

at noen av fagforeningene allerede var opptatt av dette før ATUC kom på banen. For det tredje at de ikke, i hvert fall ikke ennå, prøvde å bli kvitt britene, men heller kjempet for å få de samme rettigheter som andre innbyggere av Aden.

På den andre siden er det ikke unaturlig at britene vegret seg for å tillate at nordjemenittene fikk stemmerett i Aden. Det var åpenbart at britene hadde behov for den ekstra arbeidskraften, alle de store bedriftene i byen var avhengige av arbeidskraft som kom utenfra og protektoratene hadde ganske enkelt for liten befolkning til å dekke Adens behov. Etter 1958, da det ble besluttet at Aden skulle bli britenes nye hovedbase i Midtøsten, ble behovet for arbeidskraft innen byggebransjen enormt. Britene hadde lenge vært i konflikt med ikke bare Imamen i Nord-Jemen om hvem som hadde rett til å styre Sør-Jemen. Med den store immigrasjonen hadde britene grunn til å frykte at Imamen i fremtiden kunne hevde at befolkningen i Sør-Jemen var nord-jemenitter og dette kunne styrke Imamens krav på området. Et annet britisk argument for at de nord-jemenittiske immigrantene ikke skulle få stemmerett var at hvis de virkelig ønsket å ta del i det politiske livet kunne de søke om å bli borgere av kolonien.³⁵

Det fantes innsigelser mot denne argumentasjonen. For det først var det ikke nødvendigvis lett gjennomførbart for de uskolerte nord-jemenittene å søke om borgerskap. Søknadsprosessen kunne by på flere utfordringer. For det første var det engelske språket et problem. Ikke bare kunne dette være et hinder for kommunikasjon med koloniadministrasjonen, men det kunne gjøre det vanskelig å i det hele tatt bli kjent med muligheten om å søke om borgerskap. For det andre kunne den byråkratiske prosessen være en utfordring i seg selv. For det tredje kunne det være vanskelig å skaffe til veie de papirer koloniadministrasjonen trengte for å behandle søknaden. Den siste innsigelsen var at hvis hele den nord-jemenittiske minoriteten skulle søke om borgerskap, ville mest sannsynlig flertallet ikke få det, nettopp fordi britene fryktet at de kunne være en femtekolonne.³⁶

Et argument for at nord-jemenittene skulle få status som borgere, som ville ha virket overbevisende for nord-jemenittene, var at immigrantene som ikke kom fra Nord-Jemen ikke trengte å søke om borgerskap. Immigranter som var britiske undersåtter eller *protected*

³⁵ PRO CO 1015/1024 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 23.11 1955

³⁶ En femtekolonne, er en gruppe i samfunnet som kan virke undergravende på staten, hvis staten blir truet fra utsiden, fordi gruppen følger tilhørighet til fienden.

*persons*³⁷ fikk stemmerett hvis de hadd bodd to år eller lengre i kolonien. I praksis gjaldt dette indere og innbyggere av andre britiske kolonier. I en periode av gryende arabisk nasjonalisme var det naturlig for nordjemenittene å se seg selv som det samme folk som de som kom fra protektoratene og Aden. Området kjent som Jemen hadde blitt sett som et geografisk område i rundt tre tusen år, nesten på samme måte som området langs Nilen hadde blitt oppfattet som et geografisk område.³⁸ Dette gav grobunn for en felles identitet som overlappet med den gryende arabiske nasjonalismen i denne perioden.³⁹

2.2. United National Front

Blant dem som som hevdet at nord-jemenittene skulle bli sett på som en naturlig del av kolonien Aden, da den nye valgordningen ble innført, var *United National Front*. United National Front eller UNF var et relativt lite parti startet i 1951. Til tross for størrelsen var det et av de viktigste nasjonalistiske partiene i Aden kolonien frem til 1956. Partiet var kanskje på sitt mest innflytelsesrike i slutten av 1955 og frem til slutten av mars 1956. Den perioden UNF var på sitt sterkeste var preget av konflikten rundt de nye valgordningene⁴⁰ og kulminerte i løpet av den første streikebølgen i Aden.⁴¹ UNF var viktige i denne korte perioden fordi partiet var en av de første organisasjonene som forsøkte å mobilisere de nordjemenittiske immigrantene. Partiet hadde tre forskjellige hovedsaker i den perioden som de særlig forsøkte å kjempe for. For det første var UNF opptatt av hvem som skulle ha stemmerett ved valg i Aden, og ha mulighet til å bli stemt inn som medlemmer av Det lovgivende Råd. For det andre var de ikke fornøyd med antallet *valgte* medlemmer til rådet. For det tredje var de misfornøyd med den britiske administrasjonens immigrasjonspolitik.⁴²

UNF argumenterte på samme måte som de nordjemenittiske immigrantene i sitatet ovenfor, på side 20, for at nord-jemenittene skulle få stemmerett, men de hevdet også at den nye valgordningen, sammen med immigrasjonslovgivningen, hadde forsikret at briter og britiske undersåtter i fremtiden ville dominere valgene, mens de som var født i Aden ikke ville få

³⁷ En person som opprinnlig kom fra et land som ikke var en koloni eller Stor Britannia, men kom fra en de mange andre typene stater som var under britisk styre som for eksempel mandater og protektorater.

³⁸ Little 1968 s. 8

³⁹ PRO CO 1015/1024 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 6.12 1955

⁴⁰ For en oversikt over hvem som fikk stemme og stille som kandidater ved valgene til det Lovgivende Råd se neste side: PRO CO 1015/1024 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 23.11 1955

⁴¹ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 03.04 1956

⁴² PRO CO 1015/1024 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 6.12 1955

stemmerett i sitt eget hjemland.⁴³ UNF krevde at dette måtte endres på og kom med flere praktiske forslag for hvordan dette skulle gjøres. For det første måtte den nye valgordningen endres. Valgordningen gav stemmerett til alle briter, britiske mannlige undersåtter som var født i kolonien og *protected persons* som hadde bodd i byen i over to år som var over 21 år.⁴⁴ I tillegg til dette måtte alle oppfylle andre krav, det viktigste var et minimumskrav til eiendom for å garantere at den stemmeberettigede var ”ansvarlige” nok til å utøve stemmerett.⁴⁵ Som en følge av disse kvalifikasjonene fikk 10.820 av byens 138.155 innbyggere stemmerett.⁴⁶ Dette var et meget magert grunnlag for å avholde valg og kunne virke undergravende mer enn det bygget opp om tilliten til britene. UNF stilte krav til en endring i valgloven. De krevde at alle arabere over 21 år skulle ha stemmerett og retten til å stille til valg. Videre krevde de at alle ikke-arabere over 21 år født i Aden med familie som bodde i Aden skulle ha stemmerett og retten til å stille til valg. Alle ikke-arabere som flyttet til byen skulle også få stemmerett og retten til å stille til valg, så lenge de hadde bodd i byen i fem år eller mer. I tillegg skulle både alle fra protektoratene og alle fra Nord-Jemen få stemmerett såfremt de var 21 år gamle og hadde bodd i kolonien i to eller flere år like før valget. I tillegg skulle de få lov til å stille til valg forutsatt at de hadde bodd i kolonien i minimum fem år forut for valget.⁴⁷

Med en slik valgordning ville de fleste av Adens innbyggere få stemmerett og staten ville hatt langt større støtte fra befolkningen. Problemet var at en slik valgordning ville ha gitt bred folkelig støtte og legitimitet til de valgte lederene. Det ville da ha blitt umulig for britene å opprettholde sin legitimitet, prestisje og kontroll i Aden, særlig hvis UNF lyktes i å øke antallet valgte medlemmer til Det lovgivende rådet. I praksis ville Aden da hatt et demokratisk valgt organ som når som helst ville være i stand til å tre inn som nasjonalforsamling.

Den siste kampsaken kan virke som om den står i motsetning til den første, men det er viktig å forstå hva slags immigranter UNF ikke ønsket velkommen i Aden. De immigrantene UNF var skeptiske til var fremmede teknikere som flyttet til kolonien. Dette var i hovedsak de indiske immigrantene som hadde skolegang nok til å ta på seg stillinger av teknisk art i mellomstadiet

⁴³ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 6.12 1955

⁴⁴ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 6.12 1955

⁴⁵ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd: New Constitution

⁴⁶ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 6.12 1955

⁴⁷ PRO CO 1015/1241 United National Front til Secretary of State for the Colonies

av arbeidslivet i kolonien.⁴⁸ UNF ønsket at de immigrantene som kom for å jobbe i høyere stillinger ikke fikk oppholdstilatelse for mer enn to år og at det ble lagt frem bevis på at ingen fra kolonien hadde de nødvendige kvalifikasjonen til å ta jobben.⁴⁹

Den avgjørende distinksjonen mellom ønskede og uønskede arbeidere var altså ikke at de var immigranter, men at de var immigranter som arbeidet i stillinger som krevde utdanning og kvalifikasjoner som ikke kunne læres på arbeidsplassen. De nordjemenitiske immigrantene var altså velkommen, fordi de ikke kunne konkurrere om høyere stillinger. Det er mulig å anta at medlemmene av UNF var borgere av Aden som konkurrerte med de immigrantene som ønsket å jobbe i høyere stillinger. Det kan også tenkes at det var noen av medlemmene som var nord-jemenittiske immigranter som hadde slått seg ned i Aden og gjennom hardt arbeid hadde klart å skaffe utdanning til seg selv eller sine barn. Abdullha al-Asnaj var et slikt medlem og den kommende lederen av ATUC. Han var født i den nordjemenittiske hovedstaden Sanaa, men vokste opp i Aden. Han jobbet i *Aden Airways* og ble lederen for bedriftens fagorganisasjon.⁵⁰

2.3 De første streikene i 1956

Tredje mars 1956 startet en spontan streikebølge som følge av oppsigelser ved Luke Thomas & Co og A. Besse & Co, to av de eldste og største bedriftene i Aden. A. Besse & Co sa opp lederen for fagforeningen for ubehøvlet oppførsel, men gjenansatte ham etter bare noen timer med streiker. Luke Thomas & Co hadde lenge vært i vanskelige lønnsforhandlinger med arbeiderne. Selskapet valgte å si opp deler av staben under forhandlingene, med begrunnelsen at arbeiderne ikke ønsket å arbeide ekstra overtid. Streiken spredde seg raskt blant sjauere og dagarbeidere i havnen. Opprinnelig hadde de ikke noen lønnskrav, men i konteksten av lønnsforhandlinger kom disse kjapt på banen. Da de streikende gikk tilbake til arbeidet 13.mars hadde de klart å presse Luke Thomas & Co til å akseptere ikke bare at de oppsagte fikk returnere til arbeidet men også en lønnsøkning på 20 prosent.⁵¹ Streiken ved A. Besse & co derimot fortsatte frem til den 5. september 1956, avbrutt bare i korte perioder da arbeiderne gikk tilbake til arbeidet mellom forhandlingsrunder.

⁴⁸ Dresch 2000 s. 58

⁴⁹ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 6.12 1955

⁵⁰ Dresch 2000 s. 73

⁵¹ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

De første streikene ved havnekvarteret inspirerte en hel rekke andre streiker med forskjellige resultat. Den første kom blant bygningsarbeidere i bydelene Maalla og Tawahi og britene klarte ikke å registrere noen klare lønnskrav. Streiken rant ut i sanden uten noe resultat.⁵² Den 19. mars startet en streik blant arbeiderne ved det lokale flyselskapet *Aden Airways*. Arbeiderne ved selskapet hadde lenge vært i forhandlinger med arbeidsgiverne, men oppgitte over selskapets utsettelse gikk de ut i streik. Opprinnelig hadde arbeiderne varslet at de ville gå ut i streik den 16. mars 1956, men ombestemte seg da det ble klart at representanter fra det britiske moderselskapet ville komme for å forhandle med dem. Disse forhandlingene ble forsinket, i følge britene på grunn av påstått innblanding fra europeiske ansatte.⁵³

”[...]but unfortunately owing to some disagreement with the European Staff who where alleged to be endeavouring to persuade some of the employees to return to work, the Union refused point blank to negotiate until after they had struck for 24 hours.”⁵⁴

Kildene er uklare på om arbeiderne hadde begynt å streike før forhandlingen eller ikke. At *Aden Airways* gikk ut i streik på dette tidspunktet kan ha vært av særlig betydning, ettersom lederen for fagforeningen ved *Aden Airways*, Abdullha al-Asnaj, senere ble lederen for ATUC. Det er også et viktig poeng at al-Asnaj var et medlem av det lille nasjonalistiske partiet *United National Front*.⁵⁵ Som en følge av at noen av lederne i ATUC også var medlemmer av UNF ble lederne fra britisk hold mistenkeliggjort allerede fra starten og ATUC knyttet til nasjonal frigjøring. Dette skulle gjøre britene skeptisk til ATUC i sin helhet og som vi skal se virket det sannsynlig at dette begrenset deres evne til å samarbeide med ATUC i årene som fulgte.

Arbeiderne ved *Aden Airways* ble støttet av buss- og taxisjåførene, noe som skapte problemer for store deler av kolonien: Alt fra arbeidere på vei til og fra arbeid til skolebarn ble påvirket av at det ikke var mulig å skaffe transport i Aden. 19. mars gikk også fagforeningen ”*Contractors’ Labour*” og arbeiderne ved saltutvinneriet ut i streik.⁵⁶ Disse forsøkte å overtale arbeiderne ved oljeraffineriet i Aden om å streike. En stor del av

⁵² PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

⁵³ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

⁵⁴ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

⁵⁵ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

⁵⁶ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

arbeiderne ved raffineriet kom ikke på arbeid, men det er ikke mulig å si med sikkerhet om dette kom av at de valgte å streike eller om de ikke kom seg på arbeid som en følge av at bussene ikke gikk.⁵⁷

Politiet i kolonien følte seg tvunget til å avfyre varselskudd mot noen av de streikende da de oppfattet noen demonstranter i bydelen *Little Aden* som truende. Ved et tilfelle skjøt en politimann direkte mot og skadet to steinkastende demonstranter.⁵⁸ Britene oppfattet streikene som så store trussel mot kolonien at guvernøren ba om at *The Kings Own Yorkshire Light Infantry*, en britisk avdeling på øvelse i kolonien, ikke skulle skipe ut til Kypros, men vente i Aden til situasjonen roet seg. Gjennom hele den første streiken hadde koloniadministrasjonen militærtropper som kunne kalles inn om det ble nødvendig for å roe demonstrerende streikere.⁵⁹

Den britiske administrasjonen forsøkte å få partene til å forhandle, men dette var ikke spesielt vellykket. Hovedgrunnen til dette mente britene var mangelen på erfaring hos fagforeningslederne. Lederne var i hovedsak unge menn som hadde klart å organisere arbeiderne ved sin arbeidsplass.⁶⁰ Disse bedriftsfagforeningene⁶¹ var selv svært unge. Den eldste ble grunnlagt i 1952 av de europeiske losene ved havnen.⁶² Lederne for de arabiske fagforeningene fulgte ikke det britene så som den vanlige forhandlingsmodellen. Etter å ha fått gjennomslag for noen av sine krav, fulgte de opp med flere.⁶³ Koloniadministrasjonen tolket dette som et forsøk fra ledernes side på å øke sin egen prestisje og kontroll over fagforeningene.⁶⁴ En alternativ tolkning er at disse unge og relativt uerfarne lederne og forhandlerne forsøkte å finne ut hva deres oppgaver var som fagforeningsledere og hvor langt de kunne gå. I tillegg hadde de fleste av de streikende arbeiderne enten vært i direkte forhandlinger med arbeidsgiverne eller hadde andre grunner til misnøye som påvirket situasjonen. Taxisjåførene, for eksempel, leverte klager på strenge domsavsigelser knyttet til trafikkaker og manglende handling for å stanse pirataktivitet.⁶⁵ Britene klarte på mange

⁵⁷ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

⁵⁸ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

⁵⁹ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

⁶⁰ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

⁶¹ Bedriftsfagforeninger vil si fagforeninger som ikke var organisert rundt arbeidernes kvalifikasjoner eller arbeidsoppgaver, men rundt selskapet arbeiderne jobbet for.

⁶² PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

⁶³ PRO CO 1015/1132 Aden Intelligence summary for September 1956

⁶⁴ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

⁶⁵ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

måter ikke å ta disse grunnene til streik alvorlig, men foretrakk å tolke streikene som uttrykk for ledernes øvrige agendaer.

”Much encouraged by their success there is no doubt that the Union leaders looked round as soon as one strike was finished to increase their rapidly growing prestige. Now it so happens that a number of Union officials are in fact members of the United National Front [...] for when there was no need or reason to interfere from a Union point of view, the union members of the United National Front, who are now being rapidly recognised as champions of labour, have offered their services successfully as negotiators to employees [...]”⁶⁶

Disse agendaene var i tillegg, fra britenes ståsted, både todelte og suspekte. Den første agendaen var å bygge opp sin egen autoritet og prestisje. Den andre og langt mer alvorlige var som nevnt ledernes tilknytning til United National Front. I perioden mellom 3. mars 1956 og 27. mars 1956 forsøkte UNF, som nevnt ovenfor, å etablere seg selv som forkjempere for arbeiderrettigheter ved å forhandle på vegne av arbeiderne ved oljeraffineriet i Aden, men mot slutten av mars i 1956 hadde forhandlingen brutt sammen og UNF måtte vike for den nylig opprettede paraplyorganisasjonene ATUC.⁶⁷ Hovedgrunnen til at UNF ikke kunne fungere som forhandlere var at ledelsen ved raffineriet nektet å forhandle med dem siden de var et politisk parti.⁶⁸ Etter det var ATUC den eneste mulige forhandlingspartner i disputten.

2.4 Aden Trade Union Congress stiftes

De britiske kildene stadfester ingen dato for opprettelsen av ATUC, men det virker som om det skjedde i dagene like før 27. mars.⁶⁹ De tilgjengelige kildene er koloniadministrasjonens korrespondanse til kolonidepartementet i London. Det er derfor ikke mulig å vite med sikkerhet om britene kjente den presise datoen for opprettelsen av ATUC, til tross for at korrespondansen ikke referer direkte til en dato. Det er også fullt mulig at den britiske administrasjonen ikke så på denne informasjonen som relevant eller viktig for ministre i London.

⁶⁶ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

⁶⁷ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 03.04 1956

⁶⁸ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 03.04 1956

⁶⁹ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 03.04 1956

Samtidig er det av flere grunner ikke helt usannsynlig at datoen var ukjent for britene. De tilgjengelige kildene indikerer at lederskapet i de forskjellige fagforeningene besto av svært få mennesker, gjerne bare en person. Det betydde at kommunikasjonen dem i mellom kunne være relativt ukjent for britene, uten at lederne nødvendigvis gikk inn for å holde det skjult. Et annet poeng er at da streikene startet, kom det som en overraskelse på britene. Det er derfor en rimelig antagelse at de ikke hadde satt inn krefter på å holde øye med fagforeningslederne. Det er sannsynlig at britene kun i liten grad hadde angivere eller annet personale som hadde fagforeningslederne under oppsikt. Britene hadde utvilsomt medlemmen av UNF under oppsikt, og noen medlemmer av UNF var ledere for fagforeningen, men ikke alle. Dette kan ha gjort at britene ikke hadde kjennskap til den eksakte datoen.

En annen tolkning er at lederne for fagforeningen gikk inn for å holde opprettelsen av ATUC hemmelig ikke bare fra britene, men også fra de andre medlemmene av UNF. Opprettelsen av ATUC kan like godt ha vært en del av en maktkamp mellom lederskapet i UNF og fagforeningslederne. Det er dessverre ikke mulig å si med sikkerhet om det var tilfellet, men hvis ATUC og UNF stort sett var de samme aktørene med de samme agendaene, ville det være naturlig at lederen for begge organisasjonen ville være den samme. Hvis de valgte å skille disse to posisjonene vil det fremdeles være naturlig at de samarbeidet tett. Det var ikke tilfellet. Fem måneder etter de første streikene startet var UNF som organisasjon døende, mens ATUC fortsatte videre. Sist men ikke minst, ATUC og UNF ble i denne perioden oppfattet som to forskjellige organisasjoner av britene. På dette tidspunktet så britene ATUC som nyttige representanter for arbeiderne, som var med på å føre til fruktbare forhandlinger, mens UNFs innblanding gjorde forhandlingene umulige. Hvis lederne av UNF søkte å øke sin prestisje og makt ved å gjøre UNF til forkjempere for arbeiderrettigheter, ville dette ha undergravd prestisjen til de enkelte fagforeningslederne og potensielt gjort arbeiderbevegelsen utelukkende til et verktøy for nasjonalfrigjøring. Det at arbeidsgiverne ved petroleumsraffineriet ikke var villige til å gå inn i forhandlinger med arbeiderne så lenge UNF forhandlet for dem, men aksepterte ATUC som forhandlingspartner, var en sterk indikasjon på at ATUC var en mindre politisert organisasjon, som fokuserte på fagforeningsarbeid snarere enn nasjonalistiske mål.

Forhandlingene ved raffineriet sto stille da ATUC kom på banen den 27. mars. Etter vanskelige, men korte forhandlinger, gikk arbeiderne tilbake til arbeidet den 29. mars.⁷⁰ Arbeiderne og arbeidsgiverne ved raffineriet hadde fem forskjellige punkter de ble enige om. Guvernøren av Aden var særlig misfornøyd med det andre kravet, men vurderte det som umulig å avslutte streiken uten at det ble god tatt.⁷¹

- “1) the basic wage of daily rated labour to be increased by 1/- a day, with an additional 50 cents a day on on the Little Aden allowance;
- 2) strike pay⁷² to be paid for the period of the strike (19th-28th March);
- 3) no victimisation either by the company against strikers or by strikers against employees who attended vital services during the strike;
- 4) Recognition by the employers of any Unions duly formed and registered by the workers;
- 5) All outstanding problems to be discussed within seven days from the 29th March.”⁷³

Det første kravet var ikke noe sjokk for britene, de var fullt klar over at det bare var et spørsmål om tid før de laveste lønningen i kolonien måtte økes. Britene hadde allerede begynt arbeidet med å vurdere hvor mye de offentlig ansattes lønn skulle økes og det var uunngåelig at det private næringsliv skulle la være å gjøre det samme. Faktisk hadde det lokale lederskapet ved raffineriet alt sendt en forespørsel til hovedkontoret til *British Petroleum* (BP) sentralt i London om å gjøre nettopp dette.⁷⁴ Dette var altså ikke en av de vanskeligste spørsmålene da arbeidsgiverne allerede var forberedt på å øke lønningene til arbeiderne. Å anerkjenne arbeidernes fagorganisasjon og retten til å organisere seg var også et rimelig krav, som bare et meget konservativt firma ville ha problemer med å akseptere. Det ville også være helt naturlig at ingen av arbeiderne skulle lide for de valgene de hadde tatt med hensyn til om de valgte å streike eller ikke. Streikelønn betalt av arbeidsgiver, var en stor kamel å svelge,⁷⁵ og satte en kostbar presedens for bedriftene i Aden.

⁷⁰ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 03.04 1956

⁷¹ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 03.04 1956

⁷² *Strike pay* var lønn arbeidsgiverne måtte betale til arbeiderne i streikeperioden i stedet for at lønnen ble betalt av fagforeningen eller uteble.

⁷³ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 03.04 1956

⁷⁴ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

⁷⁵ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 03.04 1956

Disse kravene ble ikke oppfattet som problematiske av den britiske administrasjonen eller ledelsen ved raffineriet. Tvertimot kunne disse oppfattes som positive skritt fremover mot mer moderne metoder for å forhandle med arbeiderne i kolonien.⁷⁶ For det første var de fleste av disse kravene ikke spesielt kontroversielle for briter; lønnskrav, mangelen på represalier overfor arbeiderne og anerkjennelse av fagforeningene var rimelige og forventede krav. Britene hadde lenge vært misfornøyde med *muqqadam-syrangsystemet*⁷⁷ og hadde ivret for å få fagforeninger på beina i Aden, nettopp for å kunne håndtere arbeidskonflikter.⁷⁸

Grunnen til at forhandlingene om disse kravene var vanskelige selv etter at UNF forlot forhandlingsbordet og ATUC representerte arbeiderne, var ikke at arbeidsgiverne ikke kunne godta disse kravene. Problemet lå hos arbeiderne. I guvernør Hickinbothams rapport til lederen for kolonidepartementet, Lord Lennox-Boyd, hevdet han at arbeiderne ved raffineriet hadde blitt lovet langt mer av UNF mens de hadde forhandlet på arbeidernes vegne.⁷⁹ Arbeidernes forventninger var av den grunn urealistisk høye. Dessverre gav ikke Hickinbotham innsikt i hva slags forventninger arbeiderne hadde for forhandlingene utover de punktene arbeiderne til slutt aksepterte. Ved andre arbeidsplasser var det ikke uvanlig at det ble krevd flere fridager med mulighet til å reise hjem for arbeiderne fra Nord-Jemen og protektoratet, fastsettelse av arbeidstid og overtidsbetaling. Men i motsetning til andre arbeidsplasser hadde lederne ved BP-raffineriet langt på vei innvilget dette allerede.⁸⁰

Selv om lederne ved raffineriet og koloniadministrasjonen ikke så disse kravene som revolusjonerende, var de et stort skritt frem for arbeiderne. Lønnsøkningen var betydelig, den utgjorde omtrent 20 prosent for de lavestlønnede i kolonien. Selvsagt er en lønnsøkning ingen ny rettighet, men i en periode preget av inflasjon, økende leveomkostninger og levestandard er det åpenbart at streiken må ha hatt enorm innvirkning på livene til arbeiderne.⁸¹ Streikelønnen var heller ingen rettighet, og den ble ikke gjort til en rettighet for fremtidige streiker, selv om mange arbeidere kanskje trodde det. Ledelsen ved bedriften og administrasjonen ville at det skulle være et engangstilfelle.⁸² Det at arbeidernes fagforening ble anerkjent, ikke bare av koloniadministrasjonen, men også av ledelsen ved bedriften, var

⁷⁶ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 03.04 1956

⁷⁷ Se kapittel 1

⁷⁸ Se kapittel 1

⁷⁹ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

⁸⁰ PRO CO 1015/1241 Diary of events 03.03-12.04 1956

⁸¹ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 03.04 1956

⁸² PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 03.04 1956

viktig for arbeiderne av flere grunner. For det første hadde de nå et organ de kunne gå til med klager fra arbeidsplassen uten å frykte konsekvenser ved å klage. De fikk tilhørighet til en organisasjon, som kunne stå opp mot og forhandle med den europeiske ledelsen og få gjennomslag for arbeidernes krav. Dette var på mange måter helt nytt, tidligere hadde mellomledet mellom arbeidere og koloniadministrasjon eller arbeidsgiver vært hver enkelt arbeider, eller i noen få tilfeller sinte, streikende arbeidere. Den nye rettigheten for arbeidene ved raffineriet var slik sett retten til å organisere seg og anerkjennelsen av den organisasjonen.

2.5 Streikene ved havnen

Som nevnt ovenfor fortsatte andre streiker i kolonien selv om streikene ved raffineriet tok slutt, og særlig streikene ved havnen gjorde at det økonomiske livet i kolonien sto stille. Frem til 5. september var ofte hele eller deler av havnen ute av drift på grunn av streiker. En del av grunnen til at havnen ble så hardt rammet var for eksempel lønnsforhandlingene ble gjort stykkevis og delt. Lønnsforhandlingene startet med at de lavest lønnede skulle få lønnsøkning, men i stedet for å gå like derfra til å gi en lønnsøkning til hele arbeidstokken, streiket de enkelte arbeidsgruppene og avdelingene for å øke lønnen. De andre delene av arbeidstokken hadde i tillegg sympatistreiker. Disse sympatistreikene hadde en egen evne til å utvikle seg til å bli streiker for egne lønnsøkninger og bedring av egne arbeidskår.⁸³ På den måten fortsatte streikene i større og mindre grad frem til begynnelsen av september 1956.

Streikene involverte forskjellige bedrifter som leverte tjenester ved havnen, drev handelshus, banker og entreprenørvirksomhet i kolonien. Det var alikevel streikene ved havnen som i første omgang skapte store problemer for kolonien. Disse firmaene A. Besse & Co, Paulings & Co, Luke Thomas & Co var de viktigste og største firmaene i Aden med unntak av BP-raffineriet og hadde flere tusen ansatte i streik gjennom store deler av mars og april. På det meste var det mer enn 5000 streikende som hadde arbeid knyttet til havnen.⁸⁴ Dette antallet varierte imidlertid svært mye. Streikene var primært knyttet til lønn, begrensnig av arbeidstiden, arbeid under *Ramadan* som startet 11. april 1956 og ble høyaktuelt i denne

⁸³ PRO CO 1015/1241 Diary of Events

⁸⁴ PRO CO 1015/1241 Melding fra administrasjonen i Aden til London

perioden.⁸⁵ Faktisk oppsto nye streiker ved starten av ramadan nettopp fordi de ikke fikk redusert arbeidstiden.⁸⁶

I begynnelsen av april var flere streiker allerede i gang. En av disse var streiken ved Paulings & Co. Fagforeningen der medlemmene var med i *the Technical Workers Union*, var i streik. Denne organisasjonen var ledet av *Zyed Zain Zadeck*.⁸⁷ Streiken startet i mars og handlet i følge Zadeck primært om to forskjellige krav; for det første ønsket arbeiderne en lønnsøkning, for det andre krevde de at bedriften skulle betale arbeiderne i den perioden de streiket. Arbeiderne var også provosert av at ledelsen ved Paulings hadde behandlet noen av arbeiderne dårlig etter en pause i streikene. Hva denne dårlige behandlingen besto av kommer ikke frem i de britiske kildene, men vi kan anta at det dreide seg om sanksjoner mot arbeidere som hadde tatt del i organiseringen av den opprinnelige streiken.⁸⁸ Den 5. april tok ATUC kontakt med Zadeck via telegram og ba ham forsøke å få i stand forhandlinger med arbeidsgiverne fordi slike langvarige streiker var skadelige for Aden. Zadeck valgte da å kontakte koloniadministrasjonen og søkte deres hjelp for å starte forhandlinger. Han ble tatt inn til en konsultasjon av koloniadministrasjonen og ble der enig om å forsøke å overtale arbeiderne til å stanse streiken. I følge britene gjorde han et halvhjertet forsøk og mislyktes.⁸⁹ Det som gjør episoden interessant er at ATUC ønsket å få en tidligst mulig stans på streiken, fordi de mente den var skadelig for kolonien, men kanskje enda mer interessant er det at Zadeck da faktisk i det minste tok kontakt med koloniadministrasjonen og gjorde et forsøk på å stanse streiken. Dette kan være en indikasjon på hvor mye prestisje ATUC faktisk hadde på dette tidspunktet og hvilket potensiale organisasjonen hadde for å påvirke konflikter i arbeidslivet som modererende faktor.

Luke Thomas & Co opplevde igjen streiker på dette tidspunktet. Disse handlet om ytterligere lønnsøkninger, men denne gangen til andre deler av arbeidsstokken ved havnen. Arbeiderne krevde lønnsøkninger på mellom 20-30 prosent, mens arbeidsgiverne ikke ønsket å øke lønningen med mer enn 20 prosent fordi de hadde allerede gitt lønnsøkning på 20 prosent til andre deler av arbeidsstokken sin. De lønnsøkningene de hadde godkjent hadde ført til at de

⁸⁵ PRO CO 1015/1241 Fra Sir Tom Hikinbotham til Lord Lennox-Boyd 14.04 1956

⁸⁶ PRO CO 1015/1241 Fra Sir Tom Hikinbotham til Lord Lennox-Boyd 14.04 1956

⁸⁷ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hikinbotham til Lord Lennox-Boyd 10.04 1956

⁸⁸ PRO CO 1015/1241 konsultasjon mellom Zyed Zain Zadeck og koloniadministrasjonen 7.04.1956

⁸⁹ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hikinbotham til Lord Lennox-Boyd 10.04 1956

hadde måttet sette opp prisen på noen av tjenestene sine ved havnen med 12,5-20 prosent, dermed fryktet de for sin konkurransedyktighet i tillegg.⁹⁰

Det var også noen fra britenes ståsted mindre kritiske streiker ved byens to små aluminiumsverk, blant tobakkselgerne og qatselgerne⁹¹. Qatselgerne ble etterhvert villige til å gå tilbake til arbeidet i håp om at deres uoverenstemmelsers kunne løses gjennom forhandlinger om prisen på qat fra Etiopia.⁹²

Da de første streikene startet i mars tok guvernør Hikinbotham initiativet til å opprette en komite som skulle undersøke hvorfor arbeiderne plutselig hadde startet å streike, men også i hvilken grad streikene var politisk motivert.⁹³ Nyheten om dette ble av mange godt mottatt, særlig hos ATUC, men nyheten gjorde ingenting for å roe arbeiderne og få en slutt på streikene.⁹⁴

Som nevnt ovenfor oppsto det streiker 12. april fordi arbeiderne krevde redusert arbeidstid under ramadan. Men en langt viktigere streik startet ved A. Besse & Co fordi arbeidsgiverne stadig utsatte forhandlingene med fagforeningslederne og på den måten unngikk å diskutere arbeidernes krav. Denne streiken ble av britene oppfattet som kritisk fordi A. Besse & Co var selskapet som leverte petroleumprodukter til kolonien på vegne av Shell Co (Aden) Ltd. Arbeiderne som ble tatt ut i streik, hadde dette som arbeidsområde og dette ville føre til at det ville bli mangel, ikke bare på bensin i kolonien, men også gass og produkter innbyggerne brukte til daglig. Situasjonen ble forverret av at all kontakt mellom arbeidsgiverne og arbeiderne ble kuttet og A. Besse & Co publiserte et skriv hvor de forklarte at alle arbeiderne som ikke hadde møtt opp på jobb 12. april ikke lenger ble oppfattet som ansatte.⁹⁵ 22. april gjorde arbeidsgiverne det også klart at de skulle legge ned flere av sine mindre foretak.⁹⁶ Slik sett var det ikke bare fagforeningene som var uerfarne forhandlere, også arbeidsgivernes holdninger kunne gjøre forhandlingene tilnærmet umulige, og gjorde til tider nettopp det.

⁹⁰ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hikinbotham til Lennox-Boyd 10.04 1956

⁹¹ Qat er et svakt narkotisk stoff som er vanlig den dag i dag i hele Jemen. Qat inngår som en vanlig del av hverdagen til veldig mange i Jemen og qatselskaper hvor menn tygger stoffet sammen er svært vanlig.

⁹² PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hikinbotham til Lennox-Boyd 10.04 1956

⁹³ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hikinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

⁹⁴ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hikinbotham til Lennox-Boyd 13.04 1956

⁹⁵ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hikinbotham til Lennox-Boyd 13.04 1956

⁹⁶ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hikinbotham til Lennox-Boyd 22.04 1956

Disse streikene var svært alvorlig ikke bare fordi de skadet koloniens rykte som en trygg bunkringshavn, men fordi de lammet tre viktige områder av kolonien. Havnen var nesten fullstendig lammet og særlig med tanke på matinnførsel var dette en trussel. De ferskvarene som kom til havnen gjennom havnen sto i fare for å bli mangelvare, drivstoff og gass ble ikke distribuert og nesten alle byggeprosjekter sto stille.

Ved BP-raffineriet i bydelen *Little Aden* var det fremdeles rolige forhold. Forhandlingene mellom arbeiderne og arbeidsgiverne gikk rolig for seg og den trenden holdt gjennom hele 1956. Dette var nok til dels knyttet til at BP-raffineriet som en internasjonal bedrift var svært utsatt hvis de ble beskyldt for å utnytte sine arbeidere i internasjonal presse. Derfor var de både forutsende ved å forsøke å bedre leveforholdene til arbeiderne og villige til å imøtekomme kravene til arbeiderne. Dette førte til at arbeiderne ved raffineriet hadde fått bygget, om enn enkle, ordentlige hus til arbeiderne og bedre arbeidsforhold. I tillegg ble det foreslått at arbeiderne skulle bli representert i en egen komite som skulle ta for seg raffineriets fremtid.⁹⁷ Såvidt jeg kan se var ledelsens strategi vellykket og raffineriet opplevde ikke flere streiker før 1957.

23. april fikk A. Besse & Co og de streikenede arbeiderne tilbud om megling fra koloniadministrasjonen.⁹⁸ ATUC bestemte samtidig at de ville forsøke å få i stand en generalstreik om situasjonen ikke bedret seg, og de ble advart mot dette av britene. Samtidig begynte flere av fagforeningene og arbeidsgiverne å søke om megling.⁹⁹ De fleste streikene tok slutt som en følge av to hendelser. For det første oppfordret ATUC til en times lang generalstreik og samtidig oppfordret de alle til å gå tilbake til arbeidet. Generalstreiken ble ikke nødvendig fordi streikene var over før den skulle avholdes.¹⁰⁰ Vi må anta at ATUC forsøkte å få i stand denne streiken for å legge press på arbeidsgivere og koloniadministrasjonen til å starte megling. For det andre og viktigst var det at de fleste streikende og arbeidsgivere godtok megling fra koloniadministrasjonen.¹⁰¹ Etter april måned var det en periode med ro mellom arbeidsgivere og arbeidere i Aden, en ro som ikke skulle vare ut året.

⁹⁷ PRO CO 1015/2099 møte mellom koloniadministrasjonen og Ledelsen ved raffineriet

⁹⁸ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 23.04 1956

⁹⁹ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 24.04 1956

¹⁰⁰ PRO CO 1015/1241 avisutklipp sendt til London fra koloniadministrasjonen i Aden

¹⁰¹ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 25.04 1956

At streikene ble kompliserte av manglende erfaring og steile holdninger både fra arbeidernes representanter og arbeidsgiverne side var ofte åpenbart. Et eksempel på dette var en streik hos Luke Thomas & Co 9. juni. Streikene involverte mellom 450-500 arbeidere og startet fordi fagforeningens leder ved navn Farawi ble sagt opp av Luke Thomas for uspesifisert dårlig oppførsel. Videre nektet arbeidsgiverne å forhandle med arbeiderne hvis fagforeningslederen var til stede. På den annen side var de villige til å godta megling fra koloniadministrasjonens side på alle andre punkter inkludert lønn og arbeidstid. Fagforeningen derimot nektet å forhandle uten Farawi, og gjorde det til et absolutt krav at han skulle få tilbake jobben. Fra britenes perspektiv hadde Luke Thomas rett til å avsette hvem de ville, men på den annen side hadde fagforeningen rett til å bli representert av hvem de ville. De la press på fagforeningen til å gå vekk fra kravet om at Farawi skulle bli gjenansatt, og at arbeidsgiverne skulle møte med ham som fagforeningsleder. ATUC valgte å støtte britene i dette, men da streiken eskalerte til voldelige sammenstøt mellom politi og streikende som resulterte i et titalls skadede og tre drepte forsøkte de med lite hell å starte en generalstreik i kolonien.¹⁰² Dette startet en ny bølge med mindre streiker, men disse gikk stort sett raskt over. Streiken ved Luke Thomas & Co derimot vart helt frem til 5. september, hele 88 dager. Situasjonen ble endelig løst da Luke Thomas & Co erklærte at de skulle la *The Arab Navigation Company* ta hånd om sjauarbeidet de hadde ved havnen i stedet for å ha egne ansatte til å gjøre dette. De fleste av de oppsagte arbeiderne ble sikret videre ansettelse ved *The Arab Navigation Company*.¹⁰³

2.6 Britenes syn på streikene

Selv om ATUC i utgangspunktet fremsto som en organisasjon som søkte å representere arbeiderrettighetene, kanskje særlig for de nordjemenittiske immigrantene, kan det ikke legges skjul på at de hadde noen felles agendaer med UNF. For det første var noen av lederne i ATUC medlemmer av UNF og det var trygt å anta at de var opptatt av nasjonal frigjøring på samme måte som resten av UNF. For det andre hadde begge ambisjoner om å representere arbeiderne overfor arbeidsgiverne. Arbeidet for arbeidernes rettigheter gjorde at ATUC kom i konflikt med koloniadministrasjonen. Grunnen til det var todelt: På den ene side var de store arbeidsgiverne i kolonien enten briter, britiske selskaper eller den britiske koloniadministrasjonen. Dermed var de i konflikt med britene direkte som arbeidsgivere. Den andre

¹⁰² PRO CO 1015/1241 guvernørens sammendrag av hendelsene

¹⁰³ PRO CO 1015/1241 etterretnings sammendrag for september 1956

grunnen til at ATUC måtte komme i konflikt med koloniadministrasjonen var at de store streikene lammet kolonien og var svært skadelige for koloniens handelsbaserte økonomi og potensial som forstyrrende element hvis det ble nødvendig å bruke havnen i militæroperasjoner i Indiahavet.

Selve formålet med kolonien fra et britisk perspektiv var å være en resurss for britisk strategi og interesser i regionen. Britene hadde to viktige strategiske interesser i regionen og Aden ble av mange oppfattet som en hjørnestein for å sikre dem. Den første interessen lå i å sikre tilgangen til olje fra den persiske gulfen. Den andre interessen var knyttet til ansvarsfordelingen mellom USA og Storbritannia når det gjaldt å hindre spredningen av kommunisme. I den ansvarsfordelingen hadde britene tatt på seg oppgaven å sikre at landområdene rundt det Indiske Hav ikke skulle falle til kommunismen. Adens gode havn plassert like ved inngangen til Rødehavet kunne var strategisk viktig av flere grunner. Havnen kunne bli brukt ikke bare i operasjoner for å blokkere Suezkanalen, men også for å støtte den britiske operasjoner i og rundt hele Indiahavet.¹⁰⁴ Hvis britene ikke kunne opprettholde ro og orden i Aden var det ikke mulig å bruke kolonien som trygg havn, altså kunne streikene i Aden være en trussel mot britiske interesser i hele kolonien.

Selv om britene fryktet at ATUC skulle bli involvert i nasjonal frigjøring, hadde deres erfaringer med ATUC stort sett vært positive. I de fleste tilfeller hvor ATUC hadde involvert seg i arbeidskonflikter, hadde de forsøkt å roe uoverenstemmelsene og de hadde oppfordret flere ganger til både forhandlinger og til stans av streiker de hadde ment var ubegrunnede, slik som for eksempel Luke Thomas streiken. Selv om det ikke er å finne i klartekst i kildematerialet, er det åpenbart at britene må ha sett ATUC som en stor mulighet til å organisere arbeidslivet bedre, forutsatt at de fikk hjelp og opplæring fra britisk hold. I det store og hele var britene positive til ATUC og ønsket å jobbe med dem, selv om de bekymret seg for koblingen til UNF. Samtidig var det klart innen utgangen av 1956 at ATUC hadde vunnet drakampen dem i mellom om arbeidernes lojalitet.

Den første store streikebølgen i mars 1956 bekymret britene. For det første gjorde den det klart hvor utsatt kolonien var for streiker, og de iverksatte to tiltak for å bedre situasjonen. Det

¹⁰⁴ King, Gillian 1964 *Imperial Outpost – Aden, Its place in British Strategic Policy* Chatham House. London s. 5

første tiltaket var at guvernøren nedsatte en granskningskomite som skulle finne årsaken til streikene. Komiteen kom frem til det samme som guvernøren selv hadde antatt var årsaken til streikene:

“In my opinion the root cause of these industrial disturbances is that in some cases the standard of living of the lower paid workers is definitely lower than it should be and in other cases the standard of living has been raised by various means without an adequate salary increase being granted to enable the worker to support his new standard.”¹⁰⁵

Denne økte levestandarden kom fra britenes initiativ i kolonien for å skaffe befolkningen ordentlig husrom, strøm og rennende vann. Problemet var selvsagt ikke at arbeiderne ikke ønsket disse, men at de ikke hadde råd til en slik levestandard uten økte lønninger.¹⁰⁶

Det var imidlertid ikke bare arbeidernes kår koloniadministrasjonen bekymret seg for. Flere europeiske investorer og borgere i Aden var bekymret for koloniens fremtid. Etter streikene begynte det å gå rykter om at Aden skulle bli en egen uavhengig stat og koloniadministrasjonen ønsket derfor at det skulle komme et klart og sterkt signal fra London om at dette ikke var tilfelle. I den anledning kom koloniministeren Lord Selwyn Loyd på besøk til kolonien i midten av mai, da gjorde han det klart at Aden var for viktig til at kolonien kunne få selvstendighet i overskuelig fremtid.

“Her Majesty’s Government wish to make it clear that the importance of Aden both strategically and economically within the Commonwealth is such that they do not foresee the possibility of any fundamental relaxation of their responsibilities for the Colony.”¹⁰⁷

Dette var et hardt slag for de mer moderate nasjonalistene i Aden Association, som tok sikte på at Aden skulle få indre selvstyre og på lengre sikt bli en selvstendig stat i det britiske samveldet.¹⁰⁸ I tillegg møtte Lord Loyd representanter fra ATUC, som hadde tre forskjellige klager de ville legge frem for Lord Loyd i løpet av møtet. Den første var arrestasjonen av

¹⁰⁵ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickenbotham til Lennox-Boyd 23.03 1956

¹⁰⁶ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickenbotham til Lennox-Boyd 23.03 1956

¹⁰⁷ PRO CO 1015/2064 Lord Loyd kunngjøring til det Lovgivende Råd 19.05 1956

¹⁰⁸ PRO FO 371/120527 Rapport til det britiske utenriksdepartementet 29.08 1956

ledere i ATUC og politiets hardhendte fremferd overfor streikende arbeidere. Lord Loyd sympatiserte med dem og gjorde det klart at de kunne kontakte ham personlig i fremtiden om de hadde lignende problem. For det andre ønsket de å kodifisere et eget lovverk i kolonien for å regulere meglingen i konflikter mellom fagforeninger og arbeidsgivere¹⁰⁹ og de ville vite om det ville være mulig i fremtiden for fagforeningstrening i England for medlemmer av ATUC.¹¹⁰ Lord Loyd var positiv til begge deler og håpet at dette ville skje snarest.¹¹¹

Likevel var det verken ATUC, eller for den del Aden, som var britenes største bekymring i Midtøsten i 1956. 30. oktober samme år startet Suezkrisen. Krisen førte til et nytt lavmål for britisk prestisje i Midtøsten generelt og gjorde oberst Gamal Abdel Nasser til lederen for arabisk nasjonalisme. For Aden kolonien gjorde dette at havnen igjen ble stående stille etter at Suezkanalen ble stengt. Selv om det oppsto noen mindre opptøyer, var det ingen store streiker (nasjonalistisk inspirerte eller ikke) i kjølvannet av Suezkrisen. Alikevel har historikere som Tom Little¹¹² koblet fremveksten av ATUC og streikene i Aden til Suezkrisen og den nasjonalistiske oppsvingen dette førte til i Midtøsten. Dette er problematisk av to grunner. For det første oppsto ATUC før Suezkrisen, altså kan ATUC ikke ha vært inspirert av Nassers motstand mot britene i det tilfellet. Selvsagt var Nasser allerede før Suezkrisen en viktig figur i motstanden mot britene før dette, men Suezkrisen kan ikke ha vært tennstikken som tente arbeiderne i Aden. For det andre var fraværet av streiker en indikasjon på at ATUC på dette tidspunktet kanskje var langt mindre nasjonalistisk enn det har blitt antatt.

2.7 Hva slags organisasjon var ATUC i 1956?

Det er vanskelig å si nøyaktig hvordan ATUC var organisert og hva slags innflytelse ATUC hadde i de første ukene og månedene. Dette har to årsaker. For det første at tilgjengelige kildematerialet er britisk og ikke de interne arkivene til ATUC eller for den del arbeidsgiverne. For det andre var ATUC en svært ung organisasjon og tilsynelatende oppsto organisasjonen som en følge av de konfliktene den forsøkte å representere arbeiderne i.¹¹³ Det virker rimelig at lederne for ATUC ikke var helt sikre selv hva de tenkte at ATUC skulle eller kunne være.

¹⁰⁹ Det skulle ta nesten to år før britene fikk en slik lovgiving på plass.

¹¹⁰ Fagforeningstreningen skulle skje i regi av den britiske fagforeningen Trades Union Congress, dessverre var det ikke mulig å besøke disse arkivene fordi de var stengt i den anledning at de ble flyttet fra et arkiv til et annet.

¹¹¹ PRO CO 1015/2064 Sammendrag av møte mellom ATUC og Lord Loyd 19.05 1956

¹¹² Tom Little 1968 s. 33

¹¹³ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 03.04 1956

Det vi kan si med sikkerhet var at ATUC og UNF var to forskjellige organisasjoner som hadde forskjellige mål.¹¹⁴ Britene overvåket holdningene blant organisasjoner som UNF og ATUC etter den store streiken ved BP-raffineriet. Det følgende sitatet belyser hvordan UNF ble oppfattet av arbeiderne etterpå:

“[...]a strong deportation of the Front, which met officials of the BP Refinery (Aden) Ltd. Employees’ Union, was informed by the latter’s President that the Union would have nothing to do with the front, since it was a political organisation; some leading personalities in the movement were told at a qat party that the Front had failed the Trade unions because it was not properly directed; while on the 28th September the Front’s leaders evidently thought desirable to publish a statement in “al-Yaqdha” to the effect that, notwithstanding malicious rumours to the contrary, the movement was still alive and still organised.”¹¹⁵

Uviljen mot UNF fra fagforeningenes side virker sterk og sitatet forteller mye om hvor lite som var igjen av UNFs innflytelse og anseelse etter streikene. Det er særlig talende at UNF følte seg tvunget til å annonsere at de fremdeles eksisterte, noe som indikerte hvor lite som var igjen av deres innflytelse på arbeiderbevegelsen og resten av Aden.

Streiken ved raffineriet var første gang ATUC forsøkte seg som forhandlere og trådte inn på scenen i Aden. Forhandlingene var en suksess for ATUC, fordi ATUC overtalte UNF til å trekke seg som forhandlere, dermed etablerte ATUC seg som organisasjonen som forhandlet på vegne av arbeiderne. De punktene som ATUC klarte å forhandle frem for arbeiderne ved raffineriet var også en seier selv om betingelsene egentlig lå til grunn da UNF forlot forhandlingsbordet. Ved streikens slutt var vilkårene likevel en seier som ATUC høstet fruktene av. Den siste og viktigste seieren til ATUC i løpet av forhandlingene ved raffineriet var at de klarte å få arbeiderne til å akseptere vilkårene.¹¹⁶ Dermed fikk de indirekte anerkjennelse fra *arbeiderne selv* som ledere for den gryende arbeiderbevegelsen.

De fagorganiserte arbeiderne hadde ingen felles plattform med krav og ønsker, og frem til ATUC ble opprettet, hadde de heller ikke en organisasjon som kunne representere dem.

¹¹⁴ Se teksten ovenfor

¹¹⁵ PRO CO 1015/1132 Aden Intelligence summary for September 1956

¹¹⁶ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickenbotham til Lennox-Boyd 03.04 1956

Arbeiderne var organisert i små og store fagorganisasjoner hvor lederne kommuniserte sammen og det forekom sympatistreiker, som for eksempel da bussjåførene streiket sammen med drosjesjåførene tidlig i mars 1956,¹¹⁷ men de hadde ikke et formelt samarbeid.

ATUC ble skapt i, og i hvert fall delvis på grunn av, en periode med turbulent forhold mellom arbeidere og arbeidsgivere. Før turbulensen startet hadde de lokale fagforeningene og lederne deres liten innflytelse på kolonien. I løpet av konflikten med arbeidsgiverne ble fagforeningene sterkere knyttet sammen og de opplevde at de kunne påvirke kolonien gjennom streiker. Dette var noe de gjorde uten at de nødvendigvis hadde sterke ambisjoner om å øve politisk makt i kolonien, men for å bedre sin egen livssituasjon.¹¹⁸ Slik britene så det hadde fagforeningene vært relativt kraftløse frem til krisen faktisk oppsto, og de fremsto som retningsløse i etterkant:

” [...]The trade union leaders[...]have succeeded in persuading the men to form unions and these young men have wound up the toys, for indeed up till the beginning of this month they were little more, and started them off with very little idea of where they were likely to go.”¹¹⁹

I utgangspunktet var ikke organisasjonen ATUC leder for alle fagforeningene, selv om lederne i ATUC, som for eksempel Abdulla al-Asnaj, ofte ledet eller hadde en ledende rolle i en fagforening. ATUC fungerte som en forhandler på vegne av de enkelte fagforeningene. De hadde slik sett ikke nødvendigvis noen autoritet over fagforeningen og måtte forhandle like mye med fagforeningslederne og medlemmene av fagforeningen som med arbeidsgiverne. Både arbeidsgivere og fagforeningene kunne i den tidligste perioden ganske enkelt nekte å bruke tjenestene deres. UNF hadde vært ineffektive som forhandlere nettopp fordi arbeidsgiverne ikke ville forhandle med politiske organisasjoner.

ATUC i de tidligste månedene var altså mer enn noe annet et forhandlingsorgan som de ulike fagforeningene kunne bli medlemmer av eller dra nytte av i de forskjellige streikene. ATUC var en paraplyorganisasjon for fagforeningene og et sted de kunne komme sammen for å samarbeid om å bedre livssituasjonen til arbeiderne i kolonien. Samtidig virket organisasjonen

¹¹⁷ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

¹¹⁸ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

¹¹⁹ PRO CO 1015/1241 Sir Tom Hickinbotham til Lennox-Boyd 21.03 1956

ikke som om den var sikker på hva som var det neste skrittet fremover, særlig med tanke på at, de suksessfulle forhandlingene ved oljeraffineriet ikke var de eneste streikene som raste i denne perioden. Tvertimot ble streikene ved havnen stadig mer omfattende og skulle senere lamme koloniens økonomiske liv.

I løpet av 1956 fremsto ATUC som en relativt samarbeidsvillig og ikke spesielt opposisjonell organisasjon i kolonien. Stort sett forsøkte ATUC å begrense streikene og de involverte seg sjeldent selv i noen som form politisk engasjement. UNF derimot prøvde ofte å knytte streikene til en nasjonal agenda. Selvsagt betyr ikke dette at lederne i ATUC ikke hadde nasjonalistiske sympatier, men det er få tegn til at de i løpet av 1956 forsøkte å knytte streikene til nasjonal frigjøringskamp. Likevel må de ha innsett hvilken enorm kraft det kunne ligge i å bruke streik som våpen mot koloniadministrasjonen. De første tegnene til at ATUC skulle engasjere seg direkte nasjonalistisk kom først i 1957 og var knyttet til spørsmålet om immigrasjon fra andre områder enn Nord-Jemen.

Kapittel 3: 1957 – Utfordringene til ATUC

3.1 ATUC i 1957

ATUCs medlemstall i 1957 var på rundt 12.000, men britene anslo at organisasjonen bare hadde rundt 2000 medlemmer som fullt ut hadde betalt sine kontingenter. Disse medlemmene var organisert i 22 forskjellige fagforeninger,¹²⁰ og hver fagforening var representert av to medlemmer i ATUC uansett hvor mange medlemmer fagforeningen hadde. I tillegg hadde ATUC en øverste lederskap som besto av seks personer Abdullha al-Asnaj var lederen. Disse sto for de daglige beslutningene.¹²¹ ATUC var lite aktive i den første halvdel av 1957 og det er en rimelig antakelse at dette hadde tre årsaker.

1) ATUC var fremdeles en svært ung organisasjon som ikke helt hadde funnet seg til rette i kolonien. Britene poengterte ofte at lederne var unge menn og at ikke bare de, men hele kolonien hadde svært lite erfaring med fagforeningsarbeid.

2) 1956 hadde vært et år med svært mange store streiker som hadde lammet kolonien, men disse streikene hadde også vært suksessrike; lavtlønnede arbeidere hadde fått lønnsøkninger og bedre arbeidsforhold. De hadde ganske enkelt fått bedre kår, noe som må ha gjort at de i hvert fall for en tid følte at de var bedre stilt og hadde mindre grunn til misnøye.

3) Selv om streikene hadde vært en påkjenning for kolonien, hadde Suezkrisen vært verre. Ved Suezkanalens stengning hadde livsgrunnlaget for kolonien forsvunnet. Det må ha vært åpenbart at kolonien hadde vært i hardt vær, noe som sannsynligvis hadde en modererende effekt på lederne og arbeiderne i fagforeningen. Tross alt: Hvis økonomien gikk for dårlig ville det ikke være noe arbeid i det hele tatt.

I løpet av 1957 skulle ATUCs profil bli noe tydeligere og det ville bli klart at organisasjonen til en viss grad var blitt påvirket av båndene til UNF. Det tydeligste tegnet på at ATUC hadde en del felles ideer med UNF var spørsmålet om immigrasjon. Den 27. april mottok

¹²⁰ PRO CO 1015/1973 W.H. Luce til Lennox-Boyd 8.03 1957

¹²¹ PRO CO 1015/1398 Sammendrag av møte med Abdullha al-Asnaj i London

koloniadministrasjonen et memorandum fra ATUC hvor spørsmålet om immigrasjon, ble tatt opp:

”The problem of immigration and the tangible leniency shown to the crowds of foreigners arriving by sea and air have brought about economic distress to the people and increased the number of unemployed hands. This is in addition to the bad political results which the country will face in the event of such conditions prevailing.”¹²²

I stor grad hadde ATUC de samme holdningen til immigranter som kom til kolonien, nemlig ønsket om å begrense innvandring som kom via havet eller luften. Med andre ord ønsket ATUC å begrense de immigrantene som ikke var fra protektoratene eller Nord-Jemen, og deres begrunnelser (om enn ikke like åpenbare), var de samme som de UNF i sin tid fremmet. Nemlig at de ikke-arabiske immigrantene tok arbeidet fra de arabiske arbeiderne. I tillegg fryktet de som UNF at disse ikke-arabiske immigrantene skulle være en politisk trussel for jemenittene i området og at de så lenge britene var ved makten ville dominere det politiske livet i kolonien. Memorandumet tar typisk nok ikke for seg immigrasjonen over land. Verken britene eller de enkelte protektoratene gjorde noe for å begrense tilstrømmingen av nord-jemenittiske immigranter. Arbeidsimmigranter fra både protektoratene og Nord-Jemen trengte ikke å registrere seg for britene eller søke om tillatelse for å søke arbeid i kolonien. Det virker derfor underforstått at de nord-jemenittiske immigrantene ikke var en trussel for økonomien til adeneserne eller det politiske livet i kolonien. Implisitt regnet ATUC de nord-jemenittiske immigrantene ikke som immigranter men som naturlige borgere av kolonien. Dette var ikke overraskende da flertallet av de fagorganiserte arbeiderne i kolonien var nord-jemenitter.

Denne holdningen til immigranter forteller mye om hva slags nasjonalisme som preget ATUC. Det er klart at ATUC, som mange organisasjoner i Midtøsten, var sterkt påvirket av panarabiske ideer i denne perioden, men immigrasjonsspørsmålet gjør det klart at de på mange måter var mer engasjert i en mer xenofobisk nasjonalisme, som fokuserte mer på jemenittisk samhold mot de ”fremmede” enn av panarabisme. Slik sett var det, i hvert fall offisielt, snakk om jemenittisk nasjonalisme. Samtidig må denne jemenittiske nasjonalismen ha virket veldig hypotetisk på ATUCs medlemmer i 1957. I Nord-Jemen regjerte den svært

¹²² PRO CO 1015/1253 Memorandum fra ATUC til Koloniadministrasjonen 27.04 1957

konservative Imam Ahmad. I motsetning til i Aden, var all form for fagforeningsarbeid forbudt.¹²³ Dermed ville det ikke være i ATUCs interesser å virkelig presse på for en forening av Nord- og Sør-Jemen.

Britene var av en helt annen oppfatning av immigrasjonsproblematikken. Selv om de ikke tok ATUCs kritikk alvorlig i seg selv, ble kritikken diskutert og de gikk i dialog med ATUC om immigrasjonsspørsmålet. Britene kjente seg overhodet ikke igjen i at kolonien ble oversvømt av innvandrere som fratok adeneserene levebrødet. For det første poengterte de at alle som ville søke arbeid i kolonien, med unntak av personer fra protektoratene eller Nord-Jemen, måtte søke om innflyttertillatelse. For å få slik tillatelse måtte det foreligge bevis på at ingen lokale borgere i kolonien kunne ta jobben, enten fordi de ikke hadde de nødvendige kvalifikasjonene, eller fordi de som hadde kvalifikasjonene allerede var i arbeid andre steder. I tillegg måtte arbeidsgiver legge frem bevis på at de ville gi opplæring til lokale kandidater til stillingen mens de benyttet seg av immigrantarbeidere utenfra kolonien. De stillingene som ble tilbudt immigranter var primært av teknisk art eller krevde høyere utdanning. Videre påpekte britene at det var et eget rådgivende panel som skulle hjelpe med å avgjøre hvem som skulle få innflyttertillatelse. Panelet besto av fire medlemmer, to av dem representerte arbeidsgiverne og to representerte ATUC. I perioden mellom august 1956 og mars 1957 hadde panelet avslått 5 av 963 søknader. derfor mente britene at de immigrantene som ATUC mente var unødvendige var så få at det ikke burde være et problem for de lokale innbyggerne. Tvert imot måtte ATUC innse at kvalifisert personell i kolonien var en mangelvare som man i hvert fall midlertidig måtte importere.¹²⁴ Det kan likevel tenkes at ATUC hadde en langt sterkere nasjonalistisk profil i 1957 enn det som kommer til uttrykk i offisielle skriv. Det er lite sannsynlig at britene ikke ville oppdaget dette og det finnes ingenting som tyder på det i kildematerialet.

Det var lite aktivitet blant fagforeningene i 1957 i forhold til 1956. De streikene som ble holdt kom ikke før etter at Suezkanalen ble åpnet i mai 1957. Åpningen førte til svært stor aktivitet ved havnen og i byggebransjen var det et år uten streiker som ble benyttet til det ytterste. De streikene som ble gjennomført var fremdeles knyttet til arbeiderrettigheter og fra et britisk

¹²³ Dresch 2000 s.73

¹²⁴ PRO CO 1015/1253 W.H. Luce til Lennox-Boyd 13.03 1957

perspektiv ble ikke streik brukt som middel for å presse frem andre saker enn bedre lønnsvilkår og arbeidsforhold.¹²⁵

“Impetuous use of the strike weapon was notable for its absence and the loss of working time has accordingly been small. The continued reluctance of the trade union movement to become involved in purely political matters has also been impressive.”¹²⁶

Sitatet er en videre indikasjon på hvordan britene oppfattet de streikene som faktisk ble gjennomført. Totalt sett var det 18 relativt små streiker i kolonien mellom mai og desember 1957. Den lengste streiken i løpet av året varte i to dager og resulterte i 140 tapte arbeidsdager. Den største streiken var ved *Cory brothers & Co.*¹²⁷ Den varte en dag og førte til 691 tapte arbeidsdager. De vanligste årsakene til streik var krav om mer lønn og i nesten samtlige tilfeller ble kravene etterkommet og arbeiderne gikk tilbake til arbeidet dagen etterpå.¹²⁸ Ved noen tilfeller var det andre krav i tillegg. Under streiken ved *Cowasjee Dinshaw & Bros.*¹²⁹ den 18 juni hadde arbeiderne fire krav:

- “1) Improvements in the conditions of service of local members of the crew of the S.S. ”AFRICA” owned by the company.
- 2) The desire of certain veteran employees to retire and receive payment of gratuity due to them.
- 3) The provision of accommodation, water and transport to the place of work for dock workers.
- 4) Re-employment of employees who proceed on leave outside the Colony upon their return, regardless of time of absence.”¹³⁰

¹²⁵ PRO CO 846/23 Utdrag fra den generelle vurderingen av året 1957

¹²⁶ PRO CO 846/23 Utdrag fra den generelle vurderingen av året 1957

¹²⁷ Cory Brothers var primært knyttet til byggebransjen, men som alle andre store firmaer i Aden hadde de også andre forretninger.

¹²⁸ PRO CO 846/23 Utdrag fra den generelle vurderingen av året 1957

¹²⁹ *Cowasjee Dinshaw & Bros.* var primært knyttet til arbeidet i havnen, men som alle andre store firmaer i Aden hadde de også andre forretninger.

¹³⁰ PRO CO 846/23 Utdrag fra den generelle vurderingen av året 1957

Arbeiderne ble enige om å fortsette forhandlingene og gikk tilbake til arbeidet dagen etterpå. Det som var tydelig for britene (og som også gjenspeiles i kildematerialet) var at streiken fremdeles dreide seg om rettigheter for arbeidere. Noe av retorikken kunne til tider handle om stemmerett ved valgene til Det lovgivende råd, men kraften i arbeiderbevegelsen var fremdeles fokusert på å heve arbeidernes arbeidskår og levestandard.

3.2 Suezkrisen og de britiske reformene i 1957

I midten av 1956 gikk Guvernør Hickbotham av og ble erstattet av W.H Luce. Luce var uheldig nok til å overta etter Hickinbotham like etter at streikekrisen var over og den langt mer alvorlige Suezkrisen startet. Noe av det første han måtte gjøre i 1957 var å offisielt be om at kolonien skulle slippe å betale sin del av forsvarsbudsjettet i Aden på £40.000. Stengingen av Suezkanalen hadde ført til et tap på 20 prosent av koloniens inntekt i form av tapte toll-avgifter,¹³¹ og dessuten hadde tonnasje som gikk gjennom havnen blitt redusert til en fjerdedel av det normale.¹³² I tillegg måtte koloniadministrasjonen regne med å måtte gi økonomisk støtte til firmaene i havnen. Koloniadministrasjonen ønsket å unngå økte skatter fordi de fryktet at dette ville kunne gå utover den politiske så vel som den økonomiske stabiliteten.¹³³ Luce var svært opptatt av den politiske stabiliteten i kolonien og protektoratet og han hadde dette å si om drakampen om midlene til kolonien og protektoratene:

“What I need above all is not more British troops but more money for the protectorate, for this can provide the only constructive answer to the threat to our position.”¹³⁴

Det var åpenbart for Luce på dette tidspunktet at å holde på Aden og protektoratene med militærmakt var meningsløst. Hovedgrunnen til det var at hvis man i fremtiden var i fare for å bli presset ut av lokalbefolkningen, vil Aden aldri kunne fungere som en trygg havn for de britiske strategiske interessene. Dette skulle føre ikke bare til utviklingsprosjekt i protektoratene, men også til nyutviklinger i selve Aden. Disse nyutviklingene i kolonien dreide seg mindre om utviklingshjelp, selv om britene i økende grad arbeidet med å forbedre

¹³¹ PRO CO 1015/2099 Rapport fra kolonidepartementet til finansdepartementet

¹³² PRO CO 1015/2099 W.H Luce til Lennox-Boyd 8.02 1957

¹³³ PRO CO 1015/2099 Rapport fra kolonidepartementet til finansdepartementet

¹³⁴ PRO CO 1015/2099 Fra W.H. Luce til Lennox-Boyd 25.02 1957

skoletilbudet i byen og boligforholdene, men om to forskjellige prosjekter med sikte på å gjøre kolonien mer akseptabel for lokalbefolkningen.

Den første av disse prosjektene var ”adeniseringen” av de offentlige tjenestene.

Adeniseringen av de offentlige tjenestene hadde flere formål, det første var å forbrede deler av lokalbefolkningen på å ta over deler av administrasjonen i fremtiden. Tanken var at etter hvert ville det være ønskelig med mer internt selvstyre. I tillegg ville dette være et godt svar på kritikken av immigrasjonen til Aden. For å vurdere hvordan prosjektet ble gjennomført ble det nedsatt en komite, som besto av medlemmer fra den offentlige koloniadministrasjonen og medlemmer av Det lovgivende rådet. Det vanskeligste ved adeniserings-spørsmålet var definisjonen av hvem som var *adeneser*. Faktisk var dette spørsmålet så komplisert at det ble overlatt til Det utøvende rådet (*the Executive Council*), det øverste organet i kolonien under guvernørens autoritet.¹³⁵ De innvalgte medlemmene av Det lovgivende rådet satt også i Det utøvende rådet og ønsket følgende definisjon av hvem som var adeneser:

”Bashraheel and Bayoomi in the Executive Council felt that to be a British subject born in the Colony was not sufficient qualification to justify all the rights to which Adenese would be entitled to under Adenisation and it was suggested that a man’s father and, where the person himself was not born in Aden, his grandfather should also be born in the Colony.”¹³⁶

Det opprinnelige forslaget til britene var langt mindre restriktivt og tillot britiske undersåtter som kom utenfra kolonien og som hadde bosatt seg i kolonien å bli prioritert til stillinger i den offentlige administrasjonen. Britene argumenterte mot den veldig begrensede definisjonen av hvem som var adeneser med at det ville være nesten umulig å bevise at man hadde tilknytning til Aden som strakk seg bakover i tre generasjoner fordi fødselsregisterne var fryktelig ufullstendige.¹³⁷

Da britene offentliggjorde at de skulle forsøke å adenisere administrasjonen kom de med følgende kriterier for å bli regnet som adeneser:

¹³⁵ PRO CO 1015/2069 sammendrag av diskusjon i Adeniseringskomiteen 12.03 1957

¹³⁶ PRO CO 1015/2069 W.H. Luce til A.E.S Charles Esq 21.05 1957

¹³⁷ PRO CO 1015/2069 sammendrag av diskusjon i Adeniseringskomiteen 12.03 1957

“1: In the case of officers who have been 10 years in service of the government-
a) a British subject born in the Colony; or
b) a British subject born outside the Colony whose father was born in the Colony.
2: In the case of other serving officers, and all potential recruits-
a) a British subject born in the Colony whose father was born in the Colony; or
b) a British subject born outside the Colony whose father was born in the Colony
and who himself has lived in the Colony for 5 years during the previous 10
years.”¹³⁸

Det både britene, Bayoomi og Bashraheel var enige om var at de nord-jemenittiske immigrantene ikke skulle stille i samme rekke som de andre for å få stillinger i det offentlige. Britene ønsket fortsatt å holde nord-jemenittene utenfor fordi de fryktet at de kunne fungere som en femtekolonne i en konflikt med Nord-Jemen. Bayoomi og Bashraheel ønsket også dette, men de hadde muligens andre motiver i tillegg. Begge var medlemmer av Aden Association.¹³⁹ AA representerte de adenske handlesmennene som kunne strekke sine slektslinjer langt bakover i tid og de så med frykt på den voksende immigrant minoriteten fordi de utgjorde en trussel mot deres innflytelse i kolonien. Immigrantene var en trussel fordi de var *nye* i kolonien, lederne i AAs innflytelse var basert på at de fungerte som mellommenn mellom britene og andre borgere i Aden.

Særlig fagforeningslederene ville ha virket som en trussel og deres apell til store befolkningsgrupper hadde potensialet til å presse den lille eliten i AA ut av posisjon. De ville miste innflytelse av to grunner: 1) De ville ikke lengre være hovedkontakten mellom britene og befolkningen i Aden. 2) Fagforeningslederene representerte de nye immigrantene og hvis Aden skulle kunne bli en egen stat knyttet til det britiske samveldet ville de bli den dominerende gruppen i Adens politiske liv. Delvis for å styrke sin egen innflytelse men også for å svekke ATUC, var det naturlig for AA å støtte britenes adeniseringsprosjekt.

AA skulle også støtte et annet britisk prosjekt med sikte på å skape en mer stabil politisk situasjon i Aden. Britene begynte i 1957 arbeidet med nye endringer til koloniens konstitusjon. Den nye konstitusjonen skulle fra et britisk perspektiv ha to målsetninger. For det første skulle den nye konstitusjonen hjelpe adenserne med å nærme seg internt selvstyre

¹³⁸ PRO CO 1015/2069 Offentlig kungjoring 29.07 1957

¹³⁹ Se kapittel 1

og for det andre styrke britenes kredibilitet i kolonien. Dette ble reflektert i i den nye sammensetningen av Det lovgivende rådet og Det utøvende rådet:

“A: Membership of the Legislative Council.

The council is to consist of a Speaker (who would be appointed by the Governor and would have no vote), 12 Elected Members (representing constituencies), 6 Nominated Members and 5 Ex-officio¹⁴⁰ -Members.

B: Responsibility for Executive Government.

This is to be vested in 3 of the Ex-officio-Member of Legislative Council and 5 Members-in-Charge of Departments. The latter would be responsible for Education, Works, Communications, Labour and Social Services and Medical Services respectively; they would be chosen from among the Elected and Nominated Members of the Legislative Council and would be required to accept the Government Whip¹⁴¹.

C: Membership of the Executive Council

This is to consist of the Governor as President, the 5 Ex-officio Members of the Legislative Council and the 5 Members-in-Charge.

D: Reserved Powers.

The new Constitutional Instruments will provide general Reserved Executive and Legislative Powers for the Governor in the usual form.”¹⁴²

Tidligere hadde de valgte medlemmene vært i kraftig undertall og ikke fått noe ansvar i Det utøvende rådet. Nå fikk de dette samtidig som de valgte medlemmer av Det lovgivende rådet også skulle få ansvaret for departementer i kolonien. Dette var et betydelig skritt i retning av indre selvstyre og demokrati, selv om guvernøren i prinsippet kunne overkjøre de innvalgte medlemmene og beholdt kontroll over både utenriks- og sikkerhetspolitikken.

¹⁴⁰ Det vil si medlemmer av rådet som hadde sin stilling fordi de hadde bestemte stillinger i kolonien.

¹⁴¹ Government Whip er i prinsippet det samme som the Party Whip i det engelske parlamentet, og referer der både til institusjonen og en egen stilling, hensikten er å sikre at partimedlemmene stemmer som de skal, snakker med en tunge utad og at de stiller opp ved viktige avstemninger.

¹⁴² PRO CO 1015/1639 Sammendrag om konstitusjonelle utviklingen i Aden kolonien 8.10 1957

Det hadde skjedd et skifte i britisk politikk siden 1956, med bakgrunn i et sett med rapporter Guvernør Luce hadde sendt til London. Han var blitt overbevist om at hvis britene skulle fortsette å ha en rolle i Aden måtte de vurdere hvilken hensikt dette skulle ha og hvordan de best skulle oppnå dette. I følge Luce's analyse var hovedpoenget ved britenes tilstedeværelse å sikre Storbritannia tilgang på persisk olje og å kunne bruke Aden som base for å hindre spredningen av kommunisme rundt Indiahavet. Slik han vurderte det, kunne dette bare gjøres hvis i hvert fall deler av lokalbefolkningen støttet britisk tilstedeværelse. Han ønsket derfor å styrke de moderate nasjonalistene i Aden Association. Den beste måten å gjøre det på var å gi AA mer innflytelse og makt.¹⁴³ Planen var at det skulle avholdes nye valg i januar 1959 der de nye ordningene ble implimentert.¹⁴⁴

En del av befolkningen i kolonien var dog fremdeles utelukket fra det politiske livet i Aden. De nord-jemenittiske arbeidsimmigrantene fikk fremdeles ikke lov til å stille eller stemme ved valgene.¹⁴⁵ Dermed hadde de ingen mulighet til å påvirke valgene direkte.

Overraskende nok protesterte ikke ATUC på dette ved å gå til streik i 1957. Først i løpet av 1958 skulle ATUC komme med sterke reaksjoner på de konstitusjonelle endringene og ekskluderingen av den nord-jemenittiske minoriteten. Den eneste reaksjonen fra ATUC som finnes i det tilgjengelige kildematerialet er et brev til koloniadministrasjonen. I brevet støttet ATUC, sammen med flere nasjonalistiske partier, deriblant UNF¹⁴⁶ og SAL,¹⁴⁷ blant annet allmenn stemmerett og at alle medlemmene av Det lovgivende råd skulle være demokratisk valgt.¹⁴⁸ Guvernør Luce på sin side vurderte disse forslagene som bemerkelsesverdig moderate i tonen og tok dette som et oppmuntrende tegn, selv om han selvsagt mente de var fullstendig uakseptable.¹⁴⁹

Noen av de sittende medlemmene av Det lovgivende rådet følte seg utrygge på hvordan de konstitusjonelle endringene skulle påvirke kolonien og argumenterte for at det måtte defineres hvem som i fremtiden skulle få bli borgere av Aden.

¹⁴³ PRO CO 1015/1938 Vurdering av behovet for konstitusjonelle endringer W.H. Luce

¹⁴⁴ PRO CO 1015/1644 Offentligjøring av de konstitusjonelle endringene 11.11 1957

¹⁴⁵ For en nærmere beskrivelse av valgordningene se kapittel 2.

¹⁴⁶ Se kapittel 1

¹⁴⁷ Se kapittel 1

¹⁴⁸ PRO CO 1015/1644 Brev til Guvernøren: ukjent dato

¹⁴⁹ PRO CO 1015/1644 Rapport fra Luce til Lennox-Boyd 23.02 1958

“Several Hon. Unofficial Members asked if anything could be done about the creation of an Aden Citizenship before the next Legislative Council elections. Government will be aware that the need for an Aden Citizenship is strongly held by many Hon. Unofficial Members though probably not all. It’s supporters consider that such a citizenship would solve the present problem of Yemeni who looks upon on Aden as his home but does not wish to become either a naturalized British subject or a British Protected Person.”¹⁵⁰

Begge de britiske reformene for å stabilisere kolonien og gjøre sin egen tilstedeværelse i Aden mer akseptabel ekskluderte de nord-jemenittiske immigrantene, til tross for at de var den klart største minoriteten i kolonien. Det er åpenbart at dette ikke ville være akseptabelt i lengden og i løpet av 1958 skulle denne fremferden føre til konfrontasjoner mellom ATUC og britene.

3.3 ATUC og utfordringen fra *Aden Association*

De britiske initiativene støttet opp om de moderate nasjonalistene i *Aden Association*, og ble nødvendigvis godt mottatt av AA. For den nord-jemenittiske minoriteten var initiativene en kald- dusj og gjorde det klart for dem at de ikke hadde en fremtid i vente som fullverdige borgere i kolonien. Men dette var ikke den eneste utfordringen nord-jemenittene opplevde i løpet av 1957. I juni 1957 ble det registrert en ny fagforening sponset av *Aden Association*¹⁵¹. *Adeni Workers Trade Union* ble startet av segmenter innen AA og skulle være en fagforening utelukkende for arbeidere som var adensere. Det foreligger ikke kilder som forteller akkurat hvem som skulle bli regnet for å være *adenser* i den nye fagforeningen. Det er rimelig å anta at *Adeni Workers Trade Union* ville bruke lignende kriterier som ble foreslått av medlemmer av AA som satt på Det lovgivende rådet som kriterier for å være adenser i kontekst av adenseringsprosjektet. En annen mulig definisjon var den som britene endte opp med å legge til grunn for hvem som skulle bli regnet for adenser og få rett til å stemme ved valgene.¹⁵² Hvis *Adeni Worke’s Trade Union* valgte den britiske valgordningens definisjon for hvem som var adenser ville det åpne for støtte fra størsteparten av den indiske minoriteten i tillegg

¹⁵⁰ PRO CO 1015/1644 Brev fra R.P. Errington til koloniadministrasjonen 18.12 1957

¹⁵¹ PRO CO 1015/1317 Utdrag fra adensk sikkerhets rapport juni 1957

¹⁵² Se ovenfor i kapittel 3 for beskrivelse av de to forskjellige settene med kriterier for hvem som skulle være adenser.

til store deler av den somaliske minoriteten. Dette ville kanskje vært det klokeste for å skaffe seg støtte, men i lys av AAs nasjonalistiske ideer ville de nok gått for den langt strengere definisjonen av *adenser*. Dermed nektet de seg selv støtten fra de andre minoritetene, men samtidig bekreftet de slagordet bak sin nasjonalisme, *Aden for Adenis*'.¹⁵³

De første skrittene i etableringen av Adeni Workers Trade Union var lite vellykket. *Aden Association* avholdt et stiftelsesmøte 16. juni. AAs utvalgte leder for fagforeningen, Salim Muhammad 'Amin Kamarani, ble utfordret om lederplassen og utsatt for trakkasering fra salen. Britene antok at det var UNF som sto bak trakkaseringen og utfordringen til Kamaranis lederskap. Møtet mislyktes og ble utsatt frem til 30. juni da det ble avholdt som et privat møte. Ved dette møtet ble Abdulla Qasim al-Busaili valgt som president, Salim Muhammad 'Amin Kamarani som visepresident. I tillegg ble det valgt kasserer og sekretær. De sistnevnte stillingene ble besatt av medlemmer av *Aden Association* og bekreftet dermed at organisasjonen ville være AAs representant blant arbeiderne i kolonien.¹⁵⁴

En britisk etterretningsrapporten tok opp og studerte *Adeni Workers Trade Union* og gav innsikt i organisasjonen i juni 1957. *Adeni Workers Trade Union* hadde lite aktivitet gjennom juni og allerede innen møtet 30. juni virket det som om støtten til organisasjonen var i ferd med å svinne hen. Det ble åpenbart at det bare var noen få medlemmer av AA som støttet opprettelsen av *Adeni Workers Trade Union* mot slutten av måneden, men det var usikkert om den opprinnlig hadde hatt støtte fra hele AA eller ikke. Mest av alt virket det som om det var et soloprosjekt til *Abdu Hussein Sulaiman al-Adhal*, en av de mer innflytelsesrike medlemmene i *Aden Association*. Det ble også raskt klart at *Adeni Workers' Trade Union* ikke hadde den kvaliteten over lederne sine som ATUC. Likevel forsøkte den nye fagforeningen å bli registrert offisielt som fagforening i kolonien etter møtet 30. juni. Britene hadde mottatt brev fra ATUC hvor de ba britene om å ikke registrere den nye fagforeningen, men erklære den ugyldig. Dette var et problem for britene: På den ene siden kunne de ikke nekte å akseptere den nye fagforeningen, på den andre siden ville de ikke at det skulle oppstå rivalisering mellom fagbevegelsene, da det i seg selv kunne resultere i verre arbeidskonflikter.¹⁵⁵ I tillegg var en velfungerende arbeiderbevegelse et gode fra et britisk perspektiv, for uten fungerende fagforeninger ville det være vanskelig å organisere og

¹⁵³ Dresch 2000 s.72

¹⁵⁴ PRO CO 1015/1317 Utdrag fra sikkerhetsrapport for juni 1957

¹⁵⁵ PRO CO 1015/1317 Utdrag fra sikkerhetsrapport for juni 1957

forhandle med arbeiderne i kolonien. ATUC var et nødvendig onde, og britene hadde håp om at ATUC skulle fortsette som en moderende faktor i arbeidskonflikter og ikke la seg involvere i det som fra et britisk perspektiv lå utenfor rammene for fagforeningene.

Om det var fordi lederne i den nye fagorganisasjonen virket inkompetente, på grunn av fagforeningens tilknytning til *Aden Association* eller kritikken fra ATUC og andre organisasjoner - eller noe helt annet - ble det snart klart at den nye fagorganisasjonen ikke maktet å tiltrekke seg medlemmer og ikke ville overleve 1957.

Noen av ATUCs medlemmers anklager mot *Aden Association* og *Adeni Workers Trade Union* gir også et innblikk i hvordan skillet mellom arbeidsgiver og den britiske koloniadministrasjonen, nasjonalist og ikke-nasjonalist, skulle bli utydelig. I følge ATUC var AWTU intet mindre enn en:

“”gift from the heaven for the retired colonialists”¹⁵⁶ and accused of slavishly complying with the will of the British Government; and “al-Fajr” said that the formation of the Adeni Workers Trade Union was a plot to destroy labour unity and to divide the Adenis from their southern brothers.”¹⁵⁷

De pensjonerte kolonialistene det her ble referert til var ikke selve koloniadministrasjonen, men de store selskapene i Aden som hadde blitt startet, ofte på 1800-tallet, av *ex-patriate*¹⁵⁸ briter. Det er også klart at i hvert fall noen av ATUCs medlemmer hadde sterke anti-britiske tanker og følelser. Disse ideene virker i større grad knyttet til samhold mellom arbeidere enn direkte til nasjonalisme, selv om arbeidssamhørigheten i stor grad også sammenfalt med en felles jemenittisk identitet. De hvite britene var ikke bare koloniadministrasjonen, de representerte også de store selskapene som ansatte de fleste arbeiderne. Sitatet ovenfor viser skillet mellom britene og jemenittene, ikke bare som kolonialister og undersåtter, men som arbeidsgiver og arbeider. Det virker sannsynlig at mye av de anti-britiske holdningene som skulle boble til overflaten i Aden etter 1957 hadde sitt utspring minst like mye i motstand mot arbeidsgiverne som mot det britiske koloniveldet.

¹⁵⁶ Dette er et sitat britene hentet fra al-Janub al-Arabi, og var underskrevet av tredivs sorskjellige fagforenings medlemmer.

¹⁵⁷ PRO CO 1015/1317 Utdrag fra sikkerhetsrapport for juni 1957

¹⁵⁸ *Ex-patriate* var et begrep som beskrev tidligere briter og andre utlendinger som bosatte seg i utlandet (ofte i kolonier) men beholdt sin europeiske kultur og identitet. Disse var ofte tidligere offiserer eller administratorer i kolonimaktens tjenester.

3.4 Oppsummering av ATUC i 1957

Å oppsummere året 1957 for ATUC er ikke lett av flere grunner, for det første fordi kildematerialet ikke inneholder ATUCs papirer og for det andre er dette vanskelig fordi ATUC var relativt lite aktive i 1957, i forhold til for eksempel 1956, hvor det var en enorm aktivitet i arbeiderbevegelsen i Aden. I tillegg fremsto ATUC i 1957 ikke som en samstemt organisasjon. Når det forekom uttalelser som kunne knyttes til medlemmer av ATUC var det ofte vanskelig å skille om det var det enkelte medlemmets meninger eller om uttalelsene var støttet av hele eller deler av ATUC.

Det er likevel sikkert at ATUC ikke bare unnlot å starte noen streiker med det formål å legge press på koloniadministrasjonen i løpet av 1957, og fremmet heller ikke en nasjonalistisk agenda. I følge britene var det snarere tvert imot; de streikene som ble startet i løpet av 1957 kom som følge av mislykkede forhandlinger knyttet til lønn eller arbeidsforhold. Den relativt lave aktiviteten var mest sannsynlig et utslag av flere faktorer. For det første opplevde kolonien en svært vanskelig økonomisk periode etter Suezkrisen. For det andre hadde 1956 vært et ekstraordinært hektisk år for arbeiderbevegelsen og for det tredje var ATUC ennå en ung organisasjon med uerfarne ledere og medlemmer som ikke hadde maktet å organisere og samkjøre seg effektivt ennå.

Det er imidlertid også klart at ATUC hadde nasjonalistiske undertoner, særlig knyttet til de nord-jemenittiske arbeidsimmigrantene. Fokuset var fremdeles på lønn og arbeidernes rettigheter i kraft av å være ansatte, men vi ser en gradvis endring i retorikk der "arbeidsgiver" er i ferd med å få betydning "kolonialist". Den britiske adeniseringsprosessen av de offentlige tjenestene og de konstitusjonelle endringen sammen med opprettelsen av Adeni Workers Trade Union må ha virket oppklarende for lederskapet og medlemsmassen til ATUC. Det ble gjort klart for dem at den rollen koloniadministrasjonen og "adenserne" så for seg at de skulle spille i Aden var rollen som innleid arbeidskraft i en by som ikke ville vite av dem. De nord-jemenittiske immigrantene skulle ikke få rettigheter eller muligheten til å ta del i styringen i kolonien, men forbli nyttige annenrangsborgere.

Kapittel 4: 1958 – Konfliktene skjerpes

4.1 Det internasjonale presset på Aden

I løpet av 1957 opplevde ATUC en utfordring fra britenes side i form av at det ble understreket at deres medlemsmasse ville forbli ekskludert fra å fullt ut å ta del i koloniens liv på lik linje med de andre innbyggerne i Aden. Adeniseringen og de konstitusjonelle endringene hadde i hvert fall delvis til hensikt å sikre at britene kunne forbli i Aden i overskuelig fremtid. *Aden Association's* forsøk på å splitte arbeiderbevegelsen hadde mislyktes fullstendig, men den gjorde også klart hvor lite støtte ATUC kunne forvente fra en av de mest innflytelsesrike organisasjonene i Aden. Det må ha virket åpenbart på ATUC medlemmer og ledere at så lenge britene dominerte kolonien ville det være umulig for den nord-jemenittiske minoriteten å få lik status som alle andre i Aden.

Denne erkjennelsen skulle snart bli kraftig utfordret av forhold utenfor kolonien. I Egypt lanserte Nasser to prosjekter som skulle ha innvirkning på ATUC og Aden. For det første begynte de adenske fagforeningene virkelig å kjenne presset fra Egypt om å bli medlem av *International Confederation of Arabic Trade Unions* (ICATU). I tillegg ble det inngått en allianse mellom Egypt, Syria og Nord-Jemen. Dette førte det panarabiske prosjektet like til byporten i Aden.

ICATU var en panarabisk fagforening med ambisjoner om å konkurrere både med det vestlige alternativet *International Confederation of Free Trade Unions* (ICFTU) og Østblokkens *World Federation of Trade Unions* (WFTU). Disse organisasjonene hadde begge som mål å øke kommunikasjon og assistanse mellom fagforeninger i forskjellige land. Åpenbart var disse sterkt knyttet til konflikten mellom Sovjetunionen og Vesten. Som nevnt ovenfor var Nassers panarabiske prosjekt ansett som en mellomposisjon mellom øst og vest. Nasser lanserte ICATU med to forskjellige mål. For det første ville det gi mulighet til samarbeid mellom fagforeninger i Midtøsten uten at de ville bli fanget i en østlig eller vestlig leir. For det andre ville Nasser, som den nye organisasjonens sponsor, ha stor innflytelse på organisasjonen. Dette ville gi ham muligheten til å påvirke fagforeninger i hele Midtøsten.

ATUC skulle bli presset til å engasjere seg sterkere i organisasjonen og dermed også bli drevet i en mer nasjonalistisk retning.¹⁵⁹

Den andre, og på lang sikt kanskje enda sterkere, kilden til nasjonalistisk påvirkning kom som følge av opprettelsen av *United Arab Republic* (UAR). UAR var en allianse, i hvert fall på papiret, mellom Syria, Egypt og Nord-Jemen. I realiteten forsøkte Nasser å bruke UAR for å få kontroll på Syria. Nord-Jemen var også med i alliansen, men det var mer retorikk enn et helhjertet forsøk på å skape en panarabisk stat.¹⁶⁰ Den konservative Imamen og Nasser kunne ikke egentlig samarbeide godt sammen, og det største bidraget Nord-Jemen mottok var egyptiske militærinstruktører. Sett fra et propagandaståsted var alliansen et kupp og virket som en brannfakkell i Aden - kanskje særlig for de fagforeningslederne som allerede var påvirket av nasjonalistiske ideer. Imamens Jemen tillot ikke noen som helst form for fagforeningsvirksomhet, men det kunne jo tenkes at et fremtidig Jemen, der de langt mer progressive egypterne hadde påvirket det jemenittiske regimet, ville gjøre en sammenslåing av Nord- og Sør-Jemen langt mer sannsynlig og attraktiv.

Fagbevegelsen i Aden skulle ende med å forsøke å balansere på en knivsegg. På den ene siden var det ikke mulig å ikke se at den nord-jemenittiske minoriteten ikke ville få de samme rettighetene i Aden som de øvrige innbyggerne. På den andre siden ville det være risikabelt å presse et nasjonalistisk budskap for hardt. For det første ville det å føre en åpenlyst nasjonalistisk agenda føre til at britene ville bli langt mindre medgjørelige og kanskje forsøke å knekke arbeiderbevegelsen. For det andre var det jo mulig at de ville klare å presse britene ut. Det i seg selv var ikke nødvendigvis i fagforeningenes interesse enda. Både de tradisjonelle lederne i protektoratene og Imamen i Nord-Jemen var fiendtlig innstilt til fagforeningene. Selv om Nord-Jemen i prinsippet var alliert med Egypt, betydde ikke dette at Imam Ahmad og oberst Nasser var enige om Midtøstens fremtid. Skulle Aden falle under Nord-Jemens kontroll, noe som var svært sannsynlig om britene forsvant, ville det bety slutten for fagbevegelsen og de gryende demokratiske reformene britene tross alt forsøkte å få på beina.

¹⁵⁹ Beling, Willard A. 1961 (1960) *Panarabism and Labour* Harvard University Press. Cambridge Massachusetts

¹⁶⁰ Dresch 2000 s.84

Samtidig var det panarabiske prosjektet enormt populært i Aden (som i resten av Midtøsten) og det er ingen tvil om at det var en sterk motivasjon for mange å opprette en panarabisk stat. Dette var nasjonalismens tidsalder i Midtøsten og det kan ikke ha vært mulig å lede en så stor gressrotbevegelse som ATUC uten å enten å fremstå som en arabisk nasjonalist eller å være en arabisk nasjonalist.

4.2 De nye initiativene i Sør-Jemen

I 1958 skulle britene fortsette med de tidligere reformene i Aden, men de skulle også støtte opp om andre initiativer i Sør-Jemen. Sultan Ali Abdhali av Lahej hadde lenge vært en støttespiller for britene. Han var en dyktig og langt mer moderne leder enn de andre sultanene i protektoratene, men han hadde siden 1955 vært tett knyttet til SAL. Etter opprettelsen av UAR ble britene svært bekymret og fryktet at Sultanen og SAL skulle begynne å samarbeide tett med egypterne gjennom Nord-Jemen. Britene valgte å avsette ham og sende ham i eksil sammen med lederne i SAL. Trusselen fra Egypt og Nord-Jemen ble oppfattet som så stor at flere av de andre sultanene i de vestlige protektoratene ønsket å styrke sin posisjon mot Imamen og Nasser i nord og gikk til britene med et gammelt forslag. Rundt 1954-1955 hadde britene forsøkt å overtale de ulike sultanene å gå inn i en føderasjon sammen. Gjennom samarbeid og samhandling skulle de være bedre rustet til å motstå og bekjempe den undergravende aktiviteten til imamen. Prosjektet strandet i 1955 fordi sultanene var uvillige til å samarbeide. I 1958 var imidlertid situasjonen en annen. Opprettelsen av UAR og Sultanen av Lahejs tette bånd til SAL skremte sultanene. De kunne alt for lett se for seg hvordan Nord-Jemen nå kunne klare å destabilisere deres egne områder og ønsket derfor å styrke sitt eget forsvar. Derfor gikk de selv inn for en føderasjon seg i mellom. For britene var dette tilsynelatende en nådegave, fordi sultanene var fullstendig avhengige av britenes overføringer for å opprettholde sin posisjon. Ved å redistribuere britenes økonomiske overføringer kunne de "kjøpe" lojalitet i sine områder. Britene på sin side ville alltid ha kontroll over dem nettopp av den grunn. Britene hadde i 1957 brukt mye krefter på å styrke sin legitimitet i kolonien, og nå ville de kunne knytte til seg sultanene på en helt annen måte. Gjennom føderasjonen kunne de skape en vennlig innstilt stat, avhengig av dem, som kom til å akseptere britenes lederskap. Dette kom tydelig til uttrykk i deler av avtalen mellom britene og sultanene i den nye føderasjonen.¹⁶¹

¹⁶¹ Gavin 1975 s. 335-340

“2: Her Majesty’s Government recognises the Government of the federation as a united federal government and declares its intention of providing it with advice and with financial and technical assistance so that the Federation may become fully independent. [...] The Government of the Federation undertakes to accept the assistance and follow the advice as given by her Majesty’s Government.”¹⁶²

Det var særlig tre ting å merke seg ved denne delen av avtalen, for det første at britene lovet å støtte føderasjonen på ubestemt tid både økonomisk og teknisk. For det andre at Føderasjonen forpliktet seg til å lytte til og følge britenes råd når det kom til bruk av disse midlene. Føderasjonen ble ansvarlig for å bruke midlene, men de måtte bruke pengene slik britene ville de skulle brukes. For det tredje og på noen måter mest oppsiktsvekkende, ligger det i avtalen en bekreftelse på at ambisjonen for føderasjonen at den skulle bli en selvstendig stat senere. Dette var en helomvending fra tidligere britiske planer om å sørge for at kolonien Aden forble under britisk kontroll. I en rapport hadde Guvernør Luce gjort det klart at protektoratene og kolonien hang uløselig sammen.

“The Protectorate is the natural hinterland of the Colony, regarded as an entrepôt port, and the Colony depends greatly upon it for local supplies and labour; conversely, the Colony is the natural port and capital of the protectorate.”

“The strategic importance of the Protected States at present rests solely on the fact that they provide an essential buffer between the Colony and potentially hostile Yemeni and Saudi-Arabian States.”¹⁶³

Det ville i lengden ikke være mulig å opprettholde en stat i Sør-Jemen hvis ikke Aden var med; Aden og statene i protektoratene var for avhengige av hverandre. I tillegg var det slik at det var Aden som tjente penger, mens det var protektoratene som hadde troppene og våpenene. For å motstå potensiell aggresjon fra Jemen ville det bli nødvendig å samarbeide mellom kolonien og den nye føderasjonen. Til tross for ordlyden i avtalen var det klart at en eventuell selvstendighet fremsto som noe fjernt. Britene så for seg at om de klarte å bygge opp en sterk selvstendig stat som kunne klare seg selv, ville det være mulig å leie et område i Aden som

¹⁶² PRO CO 1015/1667 Avtalen mellom Storbritannia og den nye Føderasjonen 1958

¹⁶³ PRO CO 1015/1638 Guvernørens rapport vedvørende fremtidige konstitusjonelle liberalisering 1957

kunne fungere som en militærbase, og som tillot britiske marinefartøy å benytte Aden som havn. På den måten kunne britenes strategiske mål ivaretas. I mellomtiden skulle britene beholde kontroll over utenrikspolitiske saker og forsvar av føderasjonen mot både interne og eksterne fiender.¹⁶⁴

Føderasjonen var et lite skritt i i retning av selvbestemmelse, men det var også et avgjørende skritt. Intensjonen bak føderasjonen var at Sør-Jemen med tiden skulle bli en selvstendig og levedyktig stat som var vennlig innstilt til britene. Det ble vurdert som umulig å holde kolonien under britisk kontroll over lengre tid, og britene håpet derfor at de skulle klare å bygge opp sine allierte i protektoratene og i Aden i stedet. Problemet med strategien var deres alliertes legitimitet stilt opp mot den legitimitet deres motstandere hadde. Britene kunne verken bruke arabisk nasjonalisme eller (i den adenske sammenhengen) arbeiderklassesamholdet for å skape en bredere støtte til føderasjonen. De største lokale utfordrerne mot den nye føderasjonen, SAL på den ene siden og ATUC på den andre, kunne gjøre begge deler for å bekjempe den.

4.3 Våren 1958: Bomber i Aden og den britiske responsen

Natt til 2. april 1958 gikk to bomber av i kolonien. Disse var de første i en rekke bombingene i Aden. I følge britisk ekspertise var ladningene amatørmessig plassert over en politistasjon i bydelen Sheikh Uthman og ved et av oljerørene knyttet til BP-raffineriet. Britene mente at hensikten med bombene, vurdert ut fra plassering og styrke, var ikke å gjøre stor skade eller drepe, men å skremme britene.¹⁶⁵ Disse bombingene fortsatte frem til 25 juli 1958, men det var først i oktober at bombemennene ble arrestert av britene. Den ene var tidligere straffedømt som ble tatt da han kom over grensen fra Nord-Jemen med nytt bombemateriale, den andre var en student ved universitet i Aden ved navn Abdul Hafedh Noman, en fetter av den tidligere generalsekretæren til UNF.¹⁶⁶

Historikere har siden forbundet disse bombingene med arbeiderbevegelsen i Aden. Dette virker urimelig ut i fra det britiske kildematerialet. Det er ingen ting som tyder på at Abdul Hafedh Noman var direkte tilknyttet ATUC og arbeiderbevegelsen. Den eneste linjen som kan

¹⁶⁴ PRO CO 1015/1667 Avtalen mellom Storbritannia og den nye Føderasjonen 1958

¹⁶⁵ PRO CO 1015/1317 Telegram fra Luce til Lennox-Boyd 10.04 1958

¹⁶⁶ PRO CO 1015/1402 Rapport fra koloniadministrasjonen til kolonidepartementet 9.10.1958

trekkes mellom dem er *Nomans* slektskap med en tidligere leder for UNF som hadde blitt tvunget i eksil fra kolonien allerede tidlig på 1950-tallet, før ATUC ble opprettet. Britene antok at bombingene var inspirert og støttet fra Nord-Jemen siden de hadde lyktes i å spore bombematerialets opprinnelse til Nord-Jemen. Britene antok derfor at det var mulig at Imamen i fremtiden ville forsøke å gjøre det politiske livet i Aden vanskeligere ved å starte nye bombeaksjoner.¹⁶⁷

I løpet av våren 1958 arrangerte ATUC en generalstreik¹⁶⁸ i protest mot koloniadministrasjonens immigrasjonspolitik, de økende levekostnadene i kolonien og økende arbeidsledighet.¹⁶⁹ Britene tolket denne streikene som et utslag av nasjonalistiske holdninger¹⁷⁰ og på bakgrunn av streiken og den vedvarende bombetrusselen valgte Guvernør Luce å erklære unntakstilstand i begynnelsen av mai 1958. Unntakstilstanden skulle vare frem til 1959 og gav Luce langt større spillerom for å kontrollere kolonien og legge press på de forskjellige dissidentbevegelsene i Aden. For det første kunne han som guvernør utstede en arrestordre på hvem som helst uten å oppgi grunn eller bevis. De arresterte kunne bli flyttet til hvor som helst og vanlige regler for hvordan fanger skulle behandles var i prinsippet opphevet. Politiet, hærens og marinens personell hadde rett til å arrestere hvem som helst, så lenge det forelå en mistanke om at de hadde gjort noe galt. Personer som ble fengslet skulle holdes fengslet til det ble avgjort om de skulle frigis, bli stilt for retten eller eventuelt deporteres fra kolonien. Verken politi, hæren eller marinens personell trengte ransakelsesordre for å gå inn i hjem og lete igjennom dem.¹⁷¹

Disse nye fullmaktene ledet til en kampanje fra britisk hold som gikk ut på å straffe de lokale nord-jemenittiske immigrantene fordi de var hovedmistenkt for å stå bak bombingene og for delaktighet i de nylige streikene. Deporteringen var naturlig nok ikke populær, og gav ingen resultater i jakten på gjerningsmennene.

”1) We have not yet succeeded in obtaining evidence to charge anyone with an act of violence and it is doubtful whether we have arrested on suspicion anyone who has been closely connected with any of the incidents. Some 120 persons have

¹⁶⁷ PRO CO 1015/1402 Rapport fra koloniadministrasjonen til kolonidepartementet 9.10.1958

¹⁶⁸ Se kapittel 4.5 for detaljer om generalstreiken

¹⁶⁹ PRO CO 1015/2013 Fra ATUC til Guvernør Luce 25.04 1958

¹⁷⁰ PRO CO 1015/2018 Rapport fra Luce til Lennox-Boyd 23.03 1959

¹⁷¹ PRO CO 936/534 Unntakserklæringen utstedet av Attorney General J.V.M. Shields 2.05 1958

been arrested under the Emergency Regulations. About 50 were released within 48 hours (usually after questioning only because they were near the scene of an incident). Of the other 70 persons, 20 have been deported, 25 are awaiting deportation or are the subject of Detention Orders, and the rest have been released.”¹⁷²

Til tross for at disse metodene overhodet ikke var effektive for å skaffe informasjon om bombingene, fortsatte taktikken med å samle inn tilfeldig forbipasserende ved bombingene. Britene var likevel egentlig fornøyde med resultatene av arrestasjonene:

”Deportation is a magic weapon in Aden and it has been used to obtain the sort of ”climate” which we need to deal with the present situation. It is important to watch the potential “fifth column” and Yemenis Yafa’I have been deported in order to demonstrate that we mean to maintain control. At the same time we have watched carefully to ensure that we do not go to far and ourselves antagonise public opinion by being too repressive. We can claim to have been successful in that juggling act.”¹⁷³

I lys av ineffektiviteten og at britene fortsatte å benytte seg av mer eller mindre tilfeldige deportasjoner, virket det åpenbart at taktikken handlet om langt mer enn å forsøke å bekjempe bombingene. ”Klimaendringene” britene mente at deportasjonene skapte, var et klima av frykt de enkelte nord-jemenittene hadde for å bli deportert. Britene brukte frykten for å bli deportert, til å presse de nord-jemenittiske arbeidsimmigrantene til medgjørighet. Selvsagt skapte dette også en forsterket oppfatning av at nord-jemenittene aldri ville få de samme rettighetene som andre innbyggere i Aden så lenge den britiske tilstedværelsen fortsatte. Deportasjonene understreket at britene forventet at de nord-jemenittiske arbeiderne skulle fungere som arbeidskraft i kolonien, men de skulle ikke engasjere seg i det politiske livet. De var en importert arbeidsstokk som kunne og ville byttes ut hvis de ikke godtok britenes dominans. Bak det hele lå også et element av kollektiv avstraffelse ettersom nord-jemenittene som gruppe fikk skylden for bombeangrepene. Foruten koloniadministrasjonens mistanker, rettferdiggjorde Luce disse handlingene ved å peke på at ved et ATUC-møte i

¹⁷² PRO CO 1015/1305 Koloniadministrasjonen til kolonidepartementet i London 7.07 1958

¹⁷³ PRO CO 1015/1305 Koloniadministrasjonen til kolonidepartementet i London 7.07 1958

februar 1958 ble det vedtatt at ATUC skulle sende brev til Imamen i Nord-Jemen og gratulere ham for at Nord-Jemen hadde blitt med i UAR.¹⁷⁴

Guvernør Luce ba i tillegg om militær støtte på en ekstra bataljon for å forsterke forsvaret kolonien og protektoratene. Hovedgrunnene for å søke om forsterkninger var at britene på dette tidspunktet planla arrestasjonen av lederen for SAL i Lahej. De fryktet at det ville utløse uroligheter i protektoratene, ved grensen til Nord-Jemen eller i Aden. En stor del av denne ekstra militære støtten ble plassert i Aden for å:

”[...] hold adequate reserves in Aden ready to deal with the possible trouble in Lahej and the threat of subversion and terrorism in Aden Colony.”¹⁷⁵

Det er utydelig hva Luce egentlig ville med soldatene. Selvsagt hadde han interesse av å beholde tropper i reserve for operasjoner i Lahej og ved grensen til Nord-Jemen. Men den funksjonen han mener troppene kunne ha i Aden er mer uklar. Deportasjonene og den militære tilstedeværelsen som allerede fantes i kolonien hadde foreløpig ikke gjort noe for å sikre kolonien mot bombingene. Det ble også foreslått at troppene skulle bli lenge i Aden for å sikre situasjonen.¹⁷⁶ Det virker derfor som om han ønsket å ha de ekstra troppene i bakhånd for å kunne ta seg av eventuelle demonstrasjoner og opptøyer om det skulle forekomme i kolonien mer enn for å stanse bombingene. Unntakstilstanden, deportasjonene og de ekstra troppene vitner om at britene ble stadig mer repressive i forhold til de nord-jemenittiske immigrantene og dermed mot arbeiderbevegelsen som helhet. Det var åpenbart at ATUC kom til å reagere negativt på dette. Et uttrykk for dette skulle komme for dagen i London

4.4 ATUC – krav og beskyldninger i London

I 1958 reiste ATUCs generalsekretær Abdulla al-Asnaj til Europa for å søke støtte til ATUC internasjonalt. Han besøkte også London i løpet av reisen og møtte der representanter fra det britiske kolonidepartementet. Møtereferatet gir et innblikk i de indre stridighetene i ATUC og drakampen om arbeiderbevegelsens fremtid. Naturlig nok la al-Asnaj frem flere områder hvor ATUC var misfornøyd med den britiske koloniadministrasjonen. Han anklagde

¹⁷⁴ PRO CO 1015/2018 Rapport fra Luce til Lennox-Boyd 23.03 1959

¹⁷⁵ PRO DEFE 11/256 Rapport til det britiske forsvarsdepartementet 26.04 1958

¹⁷⁶ PRO DEFE 11/256 Rapport til det britiske forsvarsdepartementet 26.04 1958

administrasjonen for å bruke politifolk i sivilt for å overvåke alle ATUCs offentlige møter. Han reagerte kraftig på at britene, etter å ha mottatt et anonymt brev der han selv ble beskyldt for å ta del i bombingene i Aden, hadde undersøkt dette på en slik måte at det hadde fått ham til å fremstå som ansvarlig i deler av offentlighetens øyne. Skulle koloni-administrasjonen og ATUC i fremtiden samarbeide måtte de slutte å behandle lederne i ATUC som kriminelle.¹⁷⁷ Guvernør Luce ble informert om anklagene og svarte i et brev til lederen for kolonidepartementet at politispaning av ATUCs møter ikke forekom.¹⁷⁸ Det er godt mulig at britene ikke hadde politimenn i sivilt som fulgte med på hva som ble sagt ved AUTCs offentlige møter, men det er åpenbart at de ble informert om hva som skjedde ved møtene. Et eksempel på dette var at de visste at ATUC hadde besluttet å sende et brev til imamen da han hadde allierte seg med UAR.¹⁷⁹ Uansett hvordan koloniadministrasjonen skaffet informasjon om hva som skjedde innad i ATUC, må overvåkingen ha virket som et overgrep på ATUC og som nok en påminnelse om britenes repressive tiltak.

Den offentlige mistenkeliggjøringen av ATUCs lederskap ble ikke kommentert av det tilgjengelige kildematerialet. Det kan være flere grunner til dette. For det første er det mulig at anklagen var en bløff fra ATUCs side for å legge trykk på koloniadministrasjonen gjennom kolonidepartementet. Det er mulig at anklagene ble oppfattet som så meningsløse at guvernøren ikke fant det verd å kommentere. Det er mulig at britene virkelig forsøkte å sverte ATUC offentlig og at kolonidepartementet ikke brydde seg om dette eller til og med støttet det i det stille. Det er også mulig at al-Asnaj, i de stadig sterkere polariserte forholdene i kolonien, ble svært følsom for det han oppfattet som britisk sjikane. De to siste alternativene er kanskje mest sannsynlige, da britene var opptatt av å begrense ATUCs popularitet og siden bombingene ikke var spesielt populære¹⁸⁰ var det å knytte ATUC til dem kanskje en god ide. Samtidig så britene al-Asnaj som en relativt moderat leder innen ATUC, å diskreditere ham ville bare styrke de delen av ATUC som britene oppfattet som ekstreme. Det er mulig at al-Asnaj ganske enkelt overdrev omfanget og effekten av undersøkelsen. Det er også fullt mulig at *Aden Association* sto bak det anonyme brevet for å svekke ATUC i kolonien. Det er ikke mulig å si med noen sikkerhet med hvilken hensikt al-Asnaj og hans allierte ble etterforsket, men hans holdning til det var en indikasjon på hvordan fronten mellom ATUC og britene hardnet til.

¹⁷⁷ PRO CO 1015/1498 Rapport fra C.A. Kirkman til Luce 24.10 1958

¹⁷⁸ PRO CO 1015/2088 Brev fra Luce til Lennox-Boyd 3.11 1958

¹⁷⁹ PRO CO 1015/2018 Rapport fra Luce til Lennox-Boyd 23.03 1959

¹⁸⁰ PRO CO 1015/1305 Koloniadministrasjonen til kolonidepartementet i London 7.07 1958

Britene var selvsagt interessert i å lede ATUC i en mindre nasjonalistisk retning og de mente faktisk at al-Asnaj var mer moderat enn andre i ATUC.

“Al Asnag¹⁸¹ has shown moderation in the past and has considerable influence on Trade Union movement here but there are now signs that he is being pressed by colleagues into extremist camp.”¹⁸²

Britene fryktet at ATUC skulle ledes i en mer ekstrem retning og håpet at de ved å møte al-Asnaj kunne overbevise ham om at ATUCs fremtid lå i å motstå den ekspanderende arabiske nasjonalismen.¹⁸³ I løpet av møtet gav Al-Asnaj britene en viss innsikt i de indre konfliktene i ATUC:

“The Aden T.U.C is at present at a crossroads. Its present leadership comprises himself (al-Asnaj) and four or five others who are relatively moderate, and desire to build up the Aden T.U.C as a democratic labour organisation [...] There is however, a more extreme movement in the A.T.U.C. which is attempting to secure the leadership and affiliate with the International Federation of Arab Trade Unions in Cairo. Mr. Al Asnag said that two Aden Union representatives were at present in Cairo.”¹⁸⁴

Videre ba al-Asnaj om hjelp fra den britiske koloniadministrasjonen for å sikre at ATUC ikke skulle bli dominert fra Kairo. Han poengterte at det var viktig at han ikke ble oppfattet som britenes mann i fagbevegelsen. Han og hans forbundsfeller balanserte på en knivsegg og måtte hele tiden vokte seg for å ikke være for moderate, ellers ville de miste kontroll fullstendig. I tillegg trengte de koloniadministrasjonens støtte for å løse de viktigste problemene arbeiderne i Aden opplevde. På den måten kunne de bevise at deres effektive moderate lederskap var veien videre for fagbevegelsen i Aden.¹⁸⁵

¹⁸¹ Jeg har valgt å bruke *al-Asnaj* i stede for *al-Asnag*, selv om britene ofte brukte den sistnevnte stavemåten, grunnen til det er at jeg har blitt forklart av arabiskkjennere at den første er mer korrekt.

¹⁸² PRO CO 1015/1305 Telegram fra Luce til Lennox-Boyd 21.08 1958

¹⁸³ PRO CO 1015/1305 Telegram fra Luce til Lennox-Boyd 21.08 1958

¹⁸⁴ PRO CO 1015/1498 Rapport fra C.A. Kirkman til Luce 24.10 1958

¹⁸⁵ PRO CO 1015/1498 Rapport fra C.A. Kirkman til Luce 24.10 1958

Det viktigste problemet i følge al-Asnaj på dette tidspunktet var immigrasjonen som fratok de lokale arbeiderne jobbene sine, apenbart tenkte han i dette tilfellet på de arbeiderne utenfra kolonien som ikke kom fra protektoratene eller Nord-Jemen. I prinsippet var han enig i at det var nødvendig å importere arbeidskraft som hadde kvalifikasjoner som ikke var å finne i kolonien. Det var i følge ham to typer immigrasjon som særlig var et problem for arbeiderne i kolonien.

”First there was the tendency for communal groups in Aden to attempt to employ members of their own community in all key posts, and import men for this purpose if they were not available locally, even if local people of a different community were available.[...]The second type of immigration to which Mr. Al Asnag objected was the employment of outsiders for relatively humble jobs, e.g. domestic servants, ayabs,¹⁸⁶ clerks, hairdressers etc.”¹⁸⁷

Rapporten gav uttrykk for hva slags arbeidsimmigrasjon de øverste lederne i ATUC reagerte på. Noen av britene tilstede ved møtet var enig i al-Asnaj's vurdering av noen av bedriftenes bevisste forsøk på å ansette folk i høyere stillinger som hadde samme etnisitet som eierne, og mente at det var hevet over enhver tvil at immigranter utenfra jemenområdet ble favorisert og immigrasjonslovgivningen hadde ikke vært effektiv for å bekjempe dette.¹⁸⁸ Lederen for ATUC poengterte videre at lederne ved BP-raffineriet var et unntak fra regelen og at dersom de klarte å benytte den lokale arbeidskraften, burde andre bedrifter også greie det.¹⁸⁹

Britene hadde to innvendinger til al-Asnaj's beskrivelse av situasjonen i Aden. For det første påpekte de at ATUC hadde blitt invitert til å diskutere immigrasjonsspørsmålet med koloniadministrasjonen direkte i Aden, men at ATUC hadde avslått tilbudet. For det andre viste de til tallene for immigrasjon i Aden den siste tiden. Det var i realiteten flere som hadde dratt fra Aden enn som hadde slått seg ned der for å arbeide. Al-Asnaj svarte på det første ved å si at selv om koloniadministrasjonen gav uttrykk for å ville diskutere immigrasjon, hadde de ikke gitt uttrykk for at de var villige til å inngå noe kompromiss. Det hadde derfor ingen hensikt å diskutere dette med koloniadministrasjonen. På det andre spørsmålet svarte han at

¹⁸⁶ Det har ikke lyktes meg å finne ut hva en Ayab faktisk er, men det er tydelig at det ikke dreier seg om en høyere stilling.

¹⁸⁷ PRO CO 1015/1498 Rapport fra C.A. Kirkman til Luce 24.10 1958

¹⁸⁸ PRO CO 1015/1498 Rapport fra C.A. Kirkman til Luce, påstand fra Sir B. Reilly 24.10 1958

¹⁸⁹ PRO CO 1015/1498 Rapport fra C.A. Kirkman til Luce 24.10 1958

disse tallen ikke tok i betraktning alle de som fikk forlenget sin tillatelse til å bli i Aden, noe han mente var like viktig. Svaret viste hvor lite tolerant ATUC kunne være overfor de ikke-jemenittiske immigrantene. De forventet, kanskje noe urimelig, at i det øyeblikk en nord- eller sør-jemenittisk arbeider kunne overta en av stillingene som var besatt av en ikke-jemenitt, skulle innflytteren pakke sakene og dra.¹⁹⁰

Likevel ble dette noe moderert i løpet av samtalen da britene ba al-Asnaj forklare hvem det var han følte han som fagforeningsleder representerte.

” [...] he said that he was aiming to protect the local people of all races provided that they regarded themselves as permanent members of the Aden community. He drew attention to the fact that some of the key members in the movement were not Arabs.”¹⁹¹

Hvor ærlig al-Asnaj var med hensyn til disse uttalesene er vanskelig å avgjøre uten å ha tilgang på hans personlige papirer, eller i det minste ATUCs egne arkiv, men i møte med britene i London gav han i hvert fall uttrykk for en noe mer nyansert holdning til ikke-jemenittiske immigranter. Kildene gjør heller ikke rede for nøkkelpersoner i ATUC som var av ikke-jemenittisk avstamning, men det er ikke umulig at dette var tilfelle. Særlig hvis arbeiderne i høyere stillinger var av utenlandsk opprinnelse ved en del bedrifter var det mulig at disse var de eneste i bedriftene som opprinnelig hadde kapasitet til å organisere arbeiderne. Det ville ikke være utenkelig at de etter at ATUC ble opprettet beholdt sine stillinger som ledere i fagforeningene. Dermed var det ikke usannsynlig at en leder for en fagforening kunne være av for eksempel indisk etnisitet.

4.5 ATUCs aktiviteter i 1958

I begynnelsen av 1957 var det få streiker i Aden. Grunnen til det var delvis knyttet urolighetene året før i form av store streikebølger og Suezkrisen. 1957 derimot hadde vært et relativt rolig år for kolonien etter at de største problemene med Suezkrisen var over. Britene hadde varslet en del endringer mot slutten av året, men den nasjonalistiske opposisjonen

¹⁹⁰ PRO CO 1015/1498 Rapport fra C.A. Kirkman til Luce 24.10 1958

¹⁹¹ PRO CO 1015/1498 Rapport fra C.A. Kirkman til Luce 24.10 1958

hadde i bare liten grad reagert på disse i 1957. I løpet av 1958 derimot skulle SAL, det som var igjen av UNF og ikke minst ATUC reagere på de nye konstitusjonelle endringene og føderasjonsprosjektet, som ble lansert samme år.

For ATUCs del var det ikke bare de store britiske reformene som ikke ble godt motatt. Som i 1956 og 1957 var det streiker knyttet til lønn og arbeidsforhold. Det nye var at ATUC nå skulle engasjere seg mer i det politiske spillet i Aden og de ville benytte streik som middel for å bli hørt. Den første demonstrasjonen på dette var en varslet generalstreik 25. april 1958. Streiken varte en dag og brakte kolonien til en fullstendig stopp. Dette var en enorm suksess for ATUC, og demonstrerte tydelig hvor stor autoritet ATUC nå hadde oppnådd blant arbeiderne. ATUC krevde at koloniadministrasjonen i Aden skulle gjøre noe med tre forskjellige saker som påvirket arbeiderne i kolonien. ATUC ville at koloniadministrasjonen skulle revurdere immigrasjonslovgivningen, forbedre arbeidsledighetssituasjonen og gjøre noe med de stadig økende levekostnadene.

Kravet om endringer i immigrasjonslovgivningen var ikke nytt i Aden. Det som var nytt var at de ble fulgt opp med streiker for å demonstrere at arbeiderne virkelig var opptatt av dette og for å legge press på koloniadministrasjonen. I tillegg belyste de streikende hvorfor de var imot immigrasjonen:

”Immigration has also enabled a large number of the sons of the Commonwealth to enjoy full political rights at a time when a financial limit has been placed such as to debar the working class from enjoyment of the same rights – although the minimum wage limit is much less than the aforementioned financial condition.”¹⁹²

Det var med andre ord ikke bare den nord-jemenittiske minoriteten som ble nektet de samme politiske rettighetene som immigrantene. Dette er nok også noe av forklaringen til at så mange av de sør-jemenittene som kunne fått politiske rettigheter også støttet ATUC. Det var arbeidere som var knyttet til ATUC som ikke var nord-jemenitter, men i praksis ble de behandlet på samme måte. Det eneste unntaket var de vilkårlige deportasjonene som nord-jemenittene opplevde i 1958. Ekskluderingen fra det politiske livet må ha styrket arbeidernes

¹⁹² PRO CO 1015/1317 Brev til koloniadministrasjonen fra ATUC 25.04 1958

samhold og understreket at de hadde *en kamp* de måtte stå sammen om. For arbeiderne handlet det ikke bare om nord- og sør-jemenitt, men om politisk frihet.

De to andre kravene understreker dette ganske tydelig og kravene knyttet til arbeidsledighet var ikke mindre enn man kunne vente fra en organisasjon som ATUC.

”Demands: Establishment of a permanent employment Bureau to carry out the just distribution of work to unemployed workers registered at the Bureau – and to supervise and organise the introduction of a social insurance scheme. The Employers and Government departments not to employ any person except through the aforesaid Bureau.”¹⁹³

“Demands: The imposition of a compulsory price control organisation, for the principal items of foodstuffs, in order to safeguard the interests of the consumer and to insure a reasonable profit margin for the seller.”¹⁹⁴

Det som er spesielt med disse to kravene er for det første at de blir forsøkt presset igjennom ved å bruke streik som våpen. Det andre er at disse kravene søker å gjøre noe med er arbeidernes levevilkår som ATUC tidligere hadde forsøkt å endre ved å øke lønningene og bedre forholdene ved arbeidsplassen til arbeiderne. Kravet om et arbeidsformidlingsbyrå var indirekte knyttet til immigrasjonsspørsmålet, fordi hvis alle måtte registrere seg ved byrået for å søke arbeid ville dette kartlegge hva slags kompetanse som fantes i kolonien. Det ville da bli åpenbart om immigranter utenfor jemenområdet ble ansatt, når det var kvalifisert personell allerede i kolonien. Kravet om priskontroll var naturlig for å sikre at de økte lønningene ikke skulle gå tapt i økte priser. Hvis nødvendige varer stadig ble dyrere, ville dette kreve stadig høyere lønninger for å opprettholde arbeidernes kjøpekraft. Prisstigningen kunne med andre ord gjøre at lønnsøkningene ble meningsløse for arbeiderne.

Generalstreiken var et uttrykk for hvor oppgitte arbeiderne var over kommunikasjonen med koloniadministrasjonen. Arbeiderne følte at de ikke ble hørt av koloniadministrasjonen og at det var på tide å tvinge frem endringer i kolonien. Gjennom et brev til koloniadministrasjonen gjør de dette klart:

¹⁹³ PRO CO 1015/1317 Brev til koloniadministrasjonen fra ATUC 25.04 1958

¹⁹⁴ PRO CO 1015/1317 Brev til koloniadministrasjonen fra ATUC 25.04 1958

”In conclusion the Executive Committee of the Aden Trade Union Congress confirms that its resolution as to the peaceful strike, which is being executed today, should be considered as the first practical step, following the failure of the efforts in writing and at official meetings to convince the Government of the necessity of meeting the fundamental demands cited above. The Congress is prepared to clarify any of the matters laid out in this memorial which may be misunderstood, if a sincere enquiry from you designed to resolve them is received.”¹⁹⁵

Likevel åpnet ATUC for at en dialog skulle kunne startes. Til tross for generalstreiken, virker det som om ATUC ikke ønsket at streik skulle være arbeidernes måte å få igjennom sine krav. Selvsagt var det utydelig hva en oppriktig forespørsel fra koloniadministrasjonen for å løse problemene var slik ATUC forsto det. Lederne i ATUC følte nok til en hvis grad at det de krevde ikke var noe de kunne inngå mange kompromisser på. Fra et britisk synspunkt kan dette ha virket som ren utpressing og det forklarer kanskje hvorfor Luce valgte å straffe nordjemenittene med deportasjon, selv om det ikke nødvendigvis gjorde det akseptabelt.¹⁹⁶

Foruten generalstreikene var det to andre episoder arbeiderbevegelsen og ATUC sto bak som særlig vekket britenes misnøye. Den fra et britisk synspunkt minst viktige var en timelang generalstreik og påfølgende opptøyer knyttet til en dommsavsigelse mot Muhammad Salim Ali Abdo og Abdo Khalil Sulaiman Kuwar. De hadde gjennom avisen de drev beskyldt domstolene for korrupsjon og ble dømt for forakt for retten, dermed fikk de tre måneders betinget fengsel. Avisen var kalt *al-Amal* og den og de anklagede var knyttet til ATUC, noe som forklarer ATUCs oppfordring til generalstreiken. Dagen etter domsavsigelsen var det store opptøyer i kolonien, seks mennesker ble drept og 12 ble såret, og i tillegg var det skader for rundt £12.000.¹⁹⁷ Militære tropper som allerede var i byen ble brakt i beredskap og sammen med politiet arresterte de 350 mennesker, hvor av 200 av disse viste seg å være nordjemenitter og ble deportert fra kolonien. De militære troppene ble også brukt for å håndheve portforbud i den største delen av kolonien. Etter noen dager ble portforbudet opphevet.¹⁹⁸

¹⁹⁵ PRO CO 1015/1317 Brev til koloniadministrasjonen fra ATUC 25.04 1958

¹⁹⁶ Se delkapittelet ovenfor.

¹⁹⁷ PRO CO 1015/2018 Rapport fra Luce til Lennox-Boyd 23.03 1959

¹⁹⁸ PRO CO 1015/1972 Rapport fra Luce til Lennox-Boyd 3.11 1958

Koloniadministrasjonen gav de nord-jemeittiske immigrantene skylden for opptøyene og bestemte seg for å fortsette å straffe dem.

”Further arrests will probably continue during (the) coming week in effort to round up and deport unruly Yemeni¹⁹⁹ unemployed element who were the principal participants in riots. The continued presence of persons of this type in the Colony will not be tolerated. Yemenis who are in employment in the colony and who behave themselves will for present be welcome to remain.”²⁰⁰

Britenes holdning surnet kraftig i forhold til de nord-jemenittiske immigrantene i løpet av 1958. Britene vurderte derfor å begynne å kreve arbeidstillatelse fra nord-jemenittene i fremtiden for å kunne kontrollere hvem som var i byen. Kanskje den viktigste årsaken til dette var at ATUC, sammen med SAL og de restene av UNF som fremdeles var aktive, gikk sammen om å boikotte de kommende valgene til Det lovgivende rådet i januar 1959.

Ekskluderingen av de nord-jemenittiske og andre arbeiderklassearbeidere fra valgene, adeniseringsprosessen og de stadig mer repressive tiltakene til britene, førte til at mange ikke følte at de hadde noe å vinne på å samarbeide med britene. I tillegg ville de nasjonalistiske kreftene i kolonien og protektoratene ta avstand fra britene og deres allierte. ATUC ble også dratt inn i denne boikotten. Da al-Asnaj hadde blitt spurt hvorfor ATUC hadde bestemt seg for støtte boikotten, rapporterte de svaret:

”He said that this was one of the occasions when they had had to move with the tide, and that this illustrated his point that they needed the co-operation of the Government to strengthen their position with the majority of workers if they were to be strong enough to hold out against such movements. [...] He said that they had held out as long as they could, and that only after all the other important political organisations had declared themselves for the boycott did the T.U.C. follow suit.”²⁰¹

¹⁹⁹ Yemeni refererer her til nord-jemenitter.

²⁰⁰ PRO CO 1015/1972 Rapport fra Luce til Lennox-Boyd 3.11 1958

²⁰¹ PRO CO 1015/1498 Rapport fra C.A. Kirkman til Luce 24.10 1958

Det var igjen vanskelig å si om al-Asnaj var ærlig i sine svar, men uttalelsen gir i det minste en indikasjon på at han representerte en moderat fløy som var under press - ikke bare fra andre mer nasjonalistiske medlemmer i ATUC, men også fra andre politiske partier. Britene reagerte svært negativt til boikotten og særlig mot ATUC fordi ATUC var den største organisasjonen i Aden. Kraften i boikotten lå dermed hos ATUC, fordi det i hovedsak var ATUC som kunne mobilisere den delen av befolkningen som kunne stemme. UNF var tilnærmet oppløst og SAL var sterkest i protektoratene, de hadde aldri oppnådd masseappell i kolonien.

Valget til Det lovgivende rådet skulle hjelpe britene å skape større legitimitet for sin tilstedværelse. Hvis valget ikke var vellykket ville det virke undergravende i stedet. Derfor var boikottene en direkte utfordring mot britenes fremtid og ambisjoner i kolonien. Resultatene av valgene var derfor også en måling på hvor populære britene var i kolonien.

”Altogether nearly six thousand people voted one thousand more than at Aden’s previous General Election three years ago. These voters represented thirty per cent of the registered electorate, a drop of sixteen per cent on the percentage poll on the 1955 General Election. [...] Crater, the commercial centre of Aden Colony and the territory’s most highly populated area was not affected by the call to avoid the vote which has been radioed from Cairo radio nightly for the past few weeks. In Crater more than forty three per cent of the electorate voted, a figure that stands comparison with a percentages polled in countries with considerably more experience of electoral procedure. Little Aden on the other hand, the site of Aden’s oil refinery, was affected by the call to withhold the vote (the call based mainly on the feeling that Yemenis²⁰² should be allowed to vote) and the overall percentage poll there was limited to fifteen per cent. The other two electoral areas of the Colony produced a percentage poll averaging twenty seven per cent.”²⁰³

Valgresultatet kunne vanskelig ses som en seier for britene selv om det totale antallet av stemmer økte. Den nye konstitusjonens legitimitet fikk en kraftig knekk fordi ikke bare gav den ikke nord-jemenittene stemmerett, men også fordi 70 prosent av de stemmeberettigede valgte å ikke stemme. I deler av kolonien var tallet enda høyere. Enhver forsamling valgt på et

²⁰² Yemenis refererer her til nord Jemenitter

²⁰³ PRO CO 1015/1967 Rapport fra Luce til Lennox-Boyd 5.01 1959

så smalt grunnlag ville virke lite representativt. Britene ville ikke kunne benytte valget til å styrke sin legitimitet i kolonien, men fordelen med den lille valgoppslutningen var at de som ble stemt inn i stor grad var interessert i å samarbeide med britene. Slik sett fikk britene flere og tettere samarbeidspartnere i kolonien,²⁰⁴ men valget gjorde det også tydeligere hvem som var blitt britenes reelle motstandere. Etter valget var det ingen tvil hos britene om at ATUC var havnet i den nasjonalistiske leiren. Fronten mellom ATUC og britene hardnet til og forholdet mellom dem forble dårlig så lenge Luce satt som guvernør.

På ATUC sin side var boikotten på mange måter en hul suksess. Riktignok fikk de demonstrert sin evne til å mobilisere befolkningen i Aden, men de fikk ikke stemt noen inn i Det lovgivende rådet heller. Selv om de fleste medlemmene var nord-jemenitter var det ikke slik at alle medlemmene var det. Hadde de stilt kandidater til valg kunne de ha regnet med å vinne i hvert fall noen seter. Fraværet av innflytelse og det dårlig forholdet til britene gjorde at ATUC bare hadde demonstrasjoner og streik som virkemiddel for å påvirke sin egen situasjon i kolonien. Selvsagt hadde de kontakter utenfor kolonien som de kunne bruke for å forsøke å påvirke britene, men de direkte kanalene var stengt. Fordelen for ATUC etter boikotten var at de ville få stadig økende legitimitet nettopp fordi de ikke hadde blitt med på valget. Boikotten ble et sterkere symbol fordi de havnet på utsiden, i motsetning til de som deltok i valget, demonstrerte ATUC at de ikke ville la seg kooptere.

I løpet av 1958 var det klart at ATUC ble drevet mer og mer i en nasjonalistisk og politisk retning. Det er klart at en organisasjon som ATUC var politisk i en forstand gjennom hele perioden, men den første og andre generalstreiken og ikke minst boikotten av valgene var noe nytt for ATUCs vedkommende. Det dreide seg ikke lengre om å bruke streik for å påvirke arbeidsgiverne, men for å presse selve koloniadministrasjonen. Som politisk aktør hadde ATUC vært relativt passiv. Nå tok de førersetet i kampen, ikke bare om arbeidernes situasjon, men om koloniens skjebne.

²⁰⁴ PRO CO 1015/1967 Rapport fra Luce til Lennox-Boyd 5.01 1958

Kapittel 5: Konklusjon

Hovedproblemstillingen for denne avhandlingen var *hvordan påvirket de nord-jemenittiske arbeidsimmigrantene ATUC og hvordan dette videre påvirket legitimiteten til de øvrige politiske partiene i Aden? Hvordan gav dette ATUC en stadig sterkere nasjonalistisk profil og førte ATUC i konflikt med britene?*

De nord-jemenittiske immigrantene utgjorde flertallet av arbeidere i Aden og utgjorde billig arbeidskraft. Immigrantene levde svært ofte på gaten og tok det arbeidet de kunne få, samtidig som de kunne se at rundt dem tjente andre store summer på handelen ved havnen. De opplevde å bli ekskludert, ikke bare økonomisk, men også politisk ved at de ikke kunne delta ved valgene i kolonien. Da immigrantene gikk til streik tidlig i 1956 opplevde de å bli hørt og at de sammen hadde makt til å bedre sin egen arbeidssituasjon. I kolonien klarte de å kraftig forbedre sine lønnsvilkår og arbeidsforhold. Streikene førte også til at ATUC ble opprettet. Opprettelsen gav arbeiderne i Aden et talerør og en mellommann som hadde en kompetanse til å føre arbeidernes sak.

Britene på sin side var svært fornøyde med at det ble fart på arbeiderbevegelsen i Aden, de hadde lenge ønsket at industriarbeiderne i kolonien skulle bli bedre organisert, både fordi det kunne gjøre arbeidet bedre organisert og fordi de foretrakk at arbeiderne skulle ha et anstendig livsgrunnlag. De var derimot skeptiske til ATUCs tilknytning til UNF. Britene fryktet også at den arabiske nasjonalismen skulle bre om seg i Aden. De forsøkte derfor å reformere styret i Aden. Tre reformer var særlig viktige. Den første var "adeniseringen" av den offentlige administrasjonen. Den andre var de konstitusjonelle endringene som gjorde at flertallet av Det lovgivende rådets medlemmer var valgte. Noen av disse innvalgte medlemmene ble i tillegg gitt en plass på det utøvende rådet. Den tredje reformen var opprettelsen av en føderasjon av protektoratene som etter hvert også inkluderte Aden. Disse reformene hadde langt på vei som mål å gjøre britenes tilstedeværelse i kolonien mer akseptabel i en periode hvor det var klart at imperiet var ved å kollapse.

Problemet med disse reformene var at de utelukket arbeiderne i kolonien fra å ta del i dem. Særlig de nord-jemenittiske immigrantene som var helt utestengt fra fordelene både ved adeniseringen og de konstitusjonelle endringene. Britene satset på å styrke sin posisjon blant

den merkantile klassen i Aden, men maktet ikke å få med seg arbeiderne. Grunnen til at de ikke klarte å trekke med seg arbeiderne var nok delvis at de ikke ønsket å gjøre dette. Britene var i konflikt med Nord-Jemen og fryktet at arbeidsimmigrantene kunne bli en fremtidig femtekolonne. En annen grunn til at britene ikke klarte å koptere arbeiderne var at de ikke kunne møte utfordringen fra arabisk nasjonalisme.

De viktigste nasjonalistiske partiene i kolonien maktet heller ikke å mobilisere arbeiderne hovedsaklig fordi de ikke forsøkte. South Arabian League fikk sin støtte fra protektoratene og blant noen få innflytelsesrike medlemmer i Aden. Aden Association på sin side representerte den merkantile klassen som fikk alle godene fra britenes reformer, samtidig som de fryktet både at arbeidsimmigrantene skulle fungere som en femte kolonne og at deres krav om høyere lønn skulle sette koloniens økonomi i fare. I tillegg fryktet de den politiske kraften som lå i en sterk arbeiderbevegelse og den trusselen dette utgjorde for deres fremtidige dominans av koloniens politiske liv. De stilte seg derfor på britenes side, dette var avgjørende for deres legitimitet fordi ettersom britene mistet sin, forsvant også deres.

Fra arbeidernes side hadde fagorganisasjonene demonstrert at de kunne klare å bedre deres levevilkår og siden ingen andre talte deres sak var det naturlig for dem å vende seg til ATUC da de opplevde at britenes reformer nektet dem de fordelene andre nå tok del i. Dette trakk ATUC i en langt mer nasjonalistisk retning. Særlig reagerte de på at immigranter fra det britiske samveldet fikk rettigheter som ble nektet nord-jemenittene. Dette gjorde at skillet mellom arbeidsgiver og kolonialist ble mindre fra arbeidernes side. Da skillet mellom kolonialist og arbeidsgiver ble utydelig, ble også skillet mellom arbeiderrettigheter og stemmerett utvisket. I den konteksten måtte ATUC bevege seg mot en mer nasjonalistisk profil.

Da ATUC valgte å gå til streik, ikke for å bedre arbeidsforhold og lønn, men for å påvirke koloniadministrasjonen direkte, svarte britene med langt mer represive tiltak. Særlig i form av deportasjoner. Dette førte igjen til at arbeiderne følte at de ikke hadde noe håp om en bedre fremtid så lenge britene kontrollerte Aden. Dette gjorde at de boikottet valgene i kolonien. Boikotten var en trussel mot britenes planer for kolonien, for ved å undergrave valgene undergravde de samtidig britenes legitimitet ytterligere. Slik kom forholdet mellom ATUC og britene inn i en negativ sirkel, hvor mistilliten og motstanden ble stadig sterkere. Jeg vil hevde at dette i hovedsak kom av at britene verken kunne eller ville møte behovene til de nord-

jemenittiske arbeiderne i Aden. På mange måter utgjorde boikotten et vendepunkt i ATUC og Adens historie, etter boikotten ville forholdet mellom ATUC og britene bare fortsette å polariseres.

Kapittel 6: Epilog

I årene som fulgte ble ATUCs videre historie stadig mer preget av konflikten med britene. Streikene fortsatte og en kraftig tilspissing kom i 1960, da britene kom med en ny lovendring. Britene gjorde det ulovlig å gå til streik uten å ha først ha forsøkt å gjennomføre forhandlinger med megling. ATUC protesterte flere ganger med timelange streiker og demonstrasjoner. Den nye loven var et forsøk på å begrense ATUCs mulighet til å legge press på koloniadministrasjonen, og lyktes med dette for en tid. De langsiktige virkningene var at konfliktene mellom ATUC og koloniadministrasjonen ble vanskeligere å løse.²⁰⁵

I løpet av 1962 var det særlig to utviklinger som påvirket Aden. For det første ble det offisielt avgjort at Aden skulle bli en del av føderasjonen og for det andre brøt det ut en borgerkrig i Nord-Jemen. Fra føderasjonen ble planlagt hadde det vært åpenbart at Aden på et eller annet tidspunkt ville bli en del av føderasjonen. Problemet var at mange i Aden var svært skeptiske til å bli så tette allierte av sultanene. Dette hadde to grunner. 1) Mange adensere fryktet at Aden, som tjente alle pengene, ville bli nødt til å betale for utviklingen av protektoratene. De ønsket ikke å måtte økonomisk bære resten av Sør-Jemen. 2) Sultanene var ikke kjent for sine demokratiske holdninger, men de ville ha flertallet i nasjonalforsamlingen fordi befolkningen i protektoratene var større enn i Aden.²⁰⁶

Borgerkrigen i Nord-Jemen sto mellom egyptisk støttede republikanere og rojalister. Etter UARs oppløsning i 1961 surnet forholdet mellom Nasser og Imam Ahmad, og ved imamens død støttet Egypt en republikansk revolusjon. Frem til 1967 skulle egyptiske tropper stå i Nord-Jemen og forsøke å støtte opp om republikanerne.²⁰⁷ Nederlaget mot Israel tvang dem til å oppgi prosjektet og republikanerne ble nødt til å klare seg selv.²⁰⁸

Da revolusjonen kom i Nord-Jemen virket arabisk nasjonalisme og nasjonal frigjøring langt mer sannsynlig, og sammen med de begrensningene som den nye streikeloven inspirerte det medlemmer av ATUC å danne partiet People's socialist party med Abdullah al-Asnaj som

²⁰⁵ Little 1968 s.67

²⁰⁶ Little 1968 s.71-72

²⁰⁷ Dresch 2000 s.102-105

²⁰⁸ Dresch 2000 s.114

leder. Partiet frontet de samme sakene som ATUC hadde gjort men nå i kontekst av å være et politisk parti.²⁰⁹

De fleste arbeiderne i Aden støttet på det tidspunktet en løsrivelse fra britisk herredømme og de hadde nok en aktør som kunne presse disse kravene igjennom. Britene på sin side var mindre fornøyd ettersom motstanden mot dem var blitt skjerpet. Da nye streiker tok til valgte de å benytte seg av den nye loven:

“The law was increasingly defied to the inevitable point where tolerance was stretched to the limit and snapped. Action had to be taken and its first victim was al Asnaj, who was arrested and later convicted for heading an unruly procession and breaking into a mosque.”²¹⁰

Resultatet var at al-Asnaj ble dømt til et års fengsel, men anken gav ham medhold.²¹¹ Konflikten mellom ATUC og britene ble stadig skarpere og etter et attentatforsøk mot guvernøren i 1963, valgte guvernøren å sette kolonien i unntakstilstand. Anledningen ble benyttet til å gjennomføre 280 nye deportasjoner og internerte 57 medlemmer av ATUC og PSP.²¹²

1963 var også året da det brøt ut kamper i Radfan området. Bakgrunnen for kampene var at de stammene som ble subsidiert av britene i området dominerte de andre. Tropper ble sendt til Rafan fra en ny organisasjon kalt National Liberation Front (NLF).²¹³ NLF var en langt mer radikal, hemmelighetsfull og militant organisasjonen enn ATUC og sto for en langt mer voldelig linje.²¹⁴ Det var NLF som endte opp med å vinne kampen om hvem som skulle styre Sør-Jemen etter at britene avskaffet kolonien i 1967. Innen den tid hadde NLF beveget seg stadig lengre til venstre politisk sett og gjorde Sør-Jemen til en kommunistisk stat.

I 1964 ble det avholdt nye valg til Det lovgivende råd, befolkningen i Aden på dette tidspunktet var ca. 220.000, 90.000 var nord-jemenitter.²¹⁵ 8.000 av innbyggere hadde rett til å

²⁰⁹ Little 1968 s. 79-80

²¹⁰ Trevaskis, Kennedy 1968, *Shades of Amber: A South Arabian episode* London s.179

²¹¹ Little 1968 s. 98

²¹² Little 1968 s.103

²¹³ Dresch 2000 s. 96-97

²¹⁴ Hinchcliff, P. Ducker, J.T. Holt, M 2007 *Without glory in Arabia: The British retreat from Aden* s. 30

²¹⁵ Hinchcliff, 2007 s. 10

stemme ved valget i 1964, bare 76 prosent valgte å gjøre det. Selvsagt var ingen av dem nord-jemenitter. PSP klarte likevel å få 7 av setene i Det lovgivende rådet.²¹⁶

PSP og al-Asnaj ble oppfattet som den store trusselen mot britene og føderasjonen. Både egypterne og andre nasjonalister i Aden mente al-Asnaj var for moderat og illojal, fordi han ønsket å bruke sine kontakter i det britiske *Labour*-partiet for å få til en fredelig overlevering av makt i Aden. Disse kontaktene fikk et nytt potensial i 1964 fordi *Labour* kom til makten samme år.²¹⁷ Innen 1965 ble han presset til å åpent jobbe med egypterne, og ta del i opprettelsen av *the Organisation for the Liberation of the Occupied South* (OLOS). OLOS var en samling av de fleste nasjonalistiske grupper, partier og organisasjoner i Sør-Jemen.²¹⁸ For en kort periode skulle også NLF være en del av OLOS, som etter sammenslåingen ble kalt *Front for the Liberation of South Yemen* (FLOSJY).²¹⁹

NLF beveget seg stadig mot venstre, og deres militære erfaring gjorde at de følt at de burde og kunne ta kontroll over Sør-Jemen. De trakk seg derfor ut av samarbeidet med FLOSJY og startet en voldskampanje mot briter, personer NLF mente var kollaboratører og rivaliserende grupper.²²⁰ En av de viktige organisasjonene å kontrollere var ATUC. Gjennom bombing og attentat forsøkte NLF å presse ATUC til å adlyde.

I begynnelsen av 1966 kunngjorde britene at de ville trekke seg ut av Sør-Jemen i løpet av 1968.²²¹ Konsekvensen av kunngjøringen var at britenes motstander ikke lengre trengte å jobbe så hardt for å presse dem ut. Spørsmålet var ikke lengre hva som måtte til for å bli kvitt britene, men hvem som skulle ta over når de var borte. Etter kunngjøringen fulgte en periode med økende vold i Aden. NLF og FLOSJY konkurrerte fremdelse om å drepe briter, men mesteparten av kampen sto mellom de to organisasjonene.²²² Volden ble intens og det ble klart at britene hadde fullstendig mistet kontroll på Sør-Jemen, og de besluttet å trekke seg ut allerede i slutten av 1967. NLF klarte å få de lokale militære troppene britene hadde opprettet

²¹⁶ Little 1968 s.115

²¹⁷ Little 1968 s.118

²¹⁸ Little 1968 s.140

²¹⁹ Little 1968 s.147

²²⁰ Little 1968 s.151

²²¹ Dresch 2000 s.101

²²² Dresch 2000 s.111

i Sør-Jemen til å alliere seg med dem etter at britene trakk seg ut. Det avgjorde kampen, og den nye staten *People's Democratic republic of Yemen* (PDRY) ble opprettet.²²³

²²³ Dresch 2000 s.114-115

Litteraturliste

Bøker

Barakat, Halim 1993 *The Arab World: Society, Culture and State* University of California Press. London

Beinin, J. Lockman, Z 1989 (1987) *Workers on the Nile* Princeton University Press. Princeton

Beling, Willard A. 1961 (1960) *Panarabism and Labour* Harvard University Press. Cambridge Massachusetts

Choueiri, Youssef M. 2000 *Arab Nationalism: A History* Blackwell Publishers Ltd. Oxford

Dresch, P. 2000 *A History of Modern Yemen* Cambridge University Press. Cambridge

Gavin, R.J. 1986 (1975) *Aden under British Rule 1839-1967* C.Hurst & Co. India

Halliday, Fred 1974 *Arabia without sultans* The Phillips Park Press. Manchester

Hinchcliffe, P. Ducker, J.T. Holt, M. 2007 (2006) *Without Glory in Arabia: The British Retreat from Aden* I.B Tauris & Co Ltd. London

Hunter, F.M. Sealy, I.A. 1986 (1909) *An Account of the Arab Tribes in the vicinity of Aden.* Darf Publishers Limited, London

King, Gillian 1964 *Imperial Outpost – Aden, Its place in British Strategic Policy* Chatham House. London

Kjeldstadli, Knut. 2003 (1992) *Fortida er ikke hva den engang var, en innføring i historiefaget* Universitetsforlaget. Oslo

Levine, Philippa. 2007 s. 206 *The British Empire: Sunrise to sunset*, Malaysia

Little, Tom 1968 *South Arabia, Arena of Conflict* Pall Mall Press. London

Mawby, Spencer 2005 *British Policy in Aden and the Protectorates 1955-1967* Routledge. Oxford

Rothermund, Dietmar 2006 *The Routledge Companion to Decolonization* Routledge, Oxford

Said, Edward W. 2007 (1978) *Orientalism: Vestlig oppfatning av Orienten* Cappelen. Otta

Shadur, Mark A. 1994 *Labour Relations in a Developing Country: A case study on Zimbabwe* Ashgate Publishing Ltd. Aldershot

Wenner, Manfred W. 1968 (1967) *Modern Yemen 1918-1966*. The Johns Hopkins Press. Baltimore

Biografier

Bell, Gawain 1989 *An Imperial Twilight* Lester Crook Academic Publishing. London

Johnston, Charles 1964 *The View from Steamer Point* Collins. London

Trevaskis, Kennedy 1968 *Shades of Amber, A South Arabian episode* Hutchinson & CO. London

Trevelyan, Humphrey 1970 *The Middle East in Revolution* Macmillan & CO LTD. London

Artikler

Watt, D.C. (1962) *Labour Relations and Trades Unionism in Aden, 1952-1960*. Middle East Journal Vol. 16. nr. 4, tilgjengelig fra Jstor, <http://www.jstor.org>. Sjekket 21.11.2010

Ingrams, W. H (1938) *The Exploration of the Aden Protectorate*. Geographical Review Vol. 28, Nr. 4, <http://www.jstor.org>. Sjekket 21.11.2010

Bujra, A.S. (1970) *Urban Elites and Colonialism: The Nationalist Elites of Aden and South Arabia*. Middle Eastern Studies vol. 6 nr.2 <http://www.jstor.org>. Sjekket 21.11.2010

Kildesamlinger

Ingrams, Doreen. Ingrams, Leila (Red.) 1993 *Records of Yemen 1798-1960: Volume 11-16* Cambridge Archive Editions. Chippenham